

RINDI

Nr 3 • 2006

RINDI

TIDSKRIFT FÖR GOTLÄNDSK BOTANIK

Årgång 26 • 2006 • Nr 3

Tidskriften ges ut av Gotlands Botaniska Förening

Redaktion: Marita Westerlind, Skolan, Grötlingbo, 623 38 Havdhem

Rindi erhåller du antingen genom att bli medlem i Gotlands Botaniska Förening (att bli medlem kostar fr.o.m 2006 150 kr/år för den som bor i Sverige, 250 kr/år för den som bor i utlandet och inte betalar genom svenskt postgiro) eller genom att prenumerera (samma pris som för medlemskap). Familjemedlem betalar 25 kr/år. Studerande betalar 75 kr/år.

Föreningens postgiro är 68 36 66-2. (OBS! Betalning med check accepteras ej!)

Adressen är: Gotlands Botaniska Förening, c/o Elsa Bohus Jensen, Irsdalsgatan 14, 621 42 Visby.

Gotlands Botaniska Förening

är en ideell sammanslutning som har som ändamål att verka för ökad kunskap om Gotlands växter och för bevarandet av en rik flora på ön. Föreningen vill också bland allmänheten sprida intresse för botanik och naturskydd.

Dessa mål söker föreningen förverkliga bl.a. genom att verka för utforskandet av Gotlands flora, att biträda myndigheter och organisationer i behandlingen av botaniskt betydelsefulla naturskyddsfrågor, att utge tidskriften Rindi och även på annat sätt informera om och propagera för sin verksamhet och sina åsikter samt genom att arrangera exkursioner och sammankomster.

Styrelse

Ordf.	Jörgen Petersson, Humlegårdsvägen 18, 621 46 Visby	tel 0498-21 45 59
V. ordf.	Karin Wågström, Furubjers, 620 33 Tingstäde	tel 0498-27 42 66
Sekr.	Gun Ingmansson, Vinkelgatan 2 b, 621 49 Visby	tel 0498-27 13 43
Kassör	Elsa Bohus Jensen, Irsdalsgatan 14, 621 42 Visby	tel 0498-21 61 92
Övriga	Kerstin Gahne, Bertels 129, Stenkumla, 621 95 Visby	tel 0498-26 21 44
	Bo Göran Johansson, Vall, Levide 508, 621 93 Visby	tel 0498-26 62 04
	Fabian Mebus, Väskinds, Väskinde, 621 72 Visby	tel 0498-21 36 03
	Dan Paulsen, Tjelvarvägen 28, 621 42 Visby	tel 0498-26 49 75

Omslagsbild: Blommande sälg *Salix caprea* Västra Märgelgraven, Havdhem 30 april 2006.

Foto: Marita Westerlind. Tryck: Snabba Tryck AB, Visby 0701.

Nyheter i Gotlands flora åren 2005 och 2006

JÖRGEN PETERSSON

Under denna titel presenteras de växter, som är nya för Gotland. Vidare anges nyfunna lokaler för öns sällsyntaste och mest hotade kärlväxter. Bland de senare behandlas främst de vilka är upptagna i rödlistan under hotkategorierna CR – Akut hotad och EN – Starkt hotad. Dessutom ges i vissa fall en historisk tillbakablick liksom en översikt av den behandlade artens status i senare tid.

För Gotland nya växtfynd samt lokaler för öns sällsynta och hotade arter kan inrapporteras till artikelförfattaren eller till Bo Göran Johansson. Främst önskar vi få in uppgifter om de arter, som markerats med ”-” i artlistan i Rindi nr 3 1994, d.v.s. arter med högst tio fynd sedan 1983 samt alla växter inom ovan nämnda hotkategorier. Alla arter, vilka är medtagna i ArtDatabankens ”Rödlistade arter i Sverige” (Gärdenfors (red.) 2005), kan med fördel även rapporteras till Kerstin Gahne eller Karin Wågström, vilka ansvarar för floraväktarbetet på Gotland.

Namnskick samt ordningsföljden för arterna överensstämmer med ”Förteckning över svenska kärlväxter” (Karlsson 1997) samt tillägg och rättelser i efterhand till denna förteckning (Karlsson 2002 a, 2002 b, 2002 c, 2003). För de arter, som hittills ingår i Flora Nordica 1 och 2 (Jonsell (red.) 2000, 2001), gäller detta verk. De flesta namnen i Mossberg & Stenberg (2003) överensstämmer med de ovan nämnda. De latinska namnen är kursiverade. I lokalangivelserna är sockennamnen kursiverade. Belägg i herbarier betecknas som följer: Göteborg (GB), Lund (LD), Riksmuseets herbarium i Stockholm (S), Uppsala fytoteket (UPS), Visby (VI), Östergötlands Naturalhistoriska förenings herbarium i Linköping (ÖNF). Uppgifter hämtade från databasen för Projekt Gotlands Flora anges med PGF. Uppgifter från Artportalen – Rapportsystemet för kärlväxter betecknas med ARK.

Kalkbräken, *Gymnocarpium robertianum*

Tre nya lokaler har under år 2005 hittats i Halsgärdeåns vattensystem i *Ardre* (Jörgen Petersson). Två närbelägna växtplatser finns 350 m ost respektive 450 m ostsydost om Kaupungs slott, där den mindre västra rännen av ån passerar en agmyr. I huvudflödet upp mot Staplemyr växer kalkbräken dels 950 m nordost om Kaupungs slott och dels vid en kvarnruin 300 m nordväst om åns mynning. Bestånden är små och omfattar sammantaget endast 4 m². Växtmiljöerna är mer intressanta. Samtliga utgörs av bäckkanter med stenar, där två av växtställena innehåller synliga kalkstenar. Omgivande

marker är ofta sandiga till grusiga. Biotoperna här skiljer sig alltså från de tidigare uppmärksammade på Gotland, vilka utgörs av kalkrika marker nedom klintar och kalkstenssluttningar.

Två nya bestånd har även uppmärksamrats år 2005 nedom klinten 100 m sydväst om fornborgen i Brucebo naturreservat, *Visby* (Jörgen Petersson). Här fanns sammanlagt 2,5 m². Dessa ansluter till de tidigare kända nord till nordost om fornborgen och de längre mot sydväst vid Muramaris. I detta lokalområde finns kalkbräken även vid Själsö i *Väskinde* något längre mot nordost. Hela vägen från Muramaris till Själsö är avstånden mellan de enskilda växtplatserna under 500 m, varför de numera får anses utgöra en enda lokal.

Kända växtplatser finns sedan tidigare på norra och sydöstra sidan av Östergarnsberget i *Östergarn* (2 lokaler) samt på norra sidan av Lindeberget i *Linde*. I augusti 2002 inventerades den senare lokalen (Jörgen Petersson). Arten fanns vid detta tillfälle cirka 900 m längs nordsluttningen och inom ett 40 m brett område nedför sluttningen. I stort sett heltäckande bestånd växte då på cirka 550 m² och glesare bestånd på cirka 625 m². Kalkbräken har här sin ojämförligt största numerär på Gotland.

Med en avståndsgräns på 500 m har vi nu sju lokaler för denna exklusiva ormbunke på Gotland. Historik och tidigare uppgifter återfinns hos Petersson (1995, 2000, 2001). Kalkbräken har i den senaste rödlistan (Gärdenfors 2005) klassats som VU – Sårbar.

Bärmålla, *Chenopodium foliosum*

Gotlands andra växtplats har år 2006 hittats vid Line i *Hörsne* (Bo Hammar). Ett exemplar växte här i en rabatt. Första fyndet för ön gjordes år 2001 i ett trädgårdsland vid Vivlings (f.d. affären) i *Hellvi* (Petersson 2002).

Grön amarant, *Amaranthus hybridus* ssp. *powelii*

Har under år 2006 hittats i en rabatt vid Prästgårdsgatan 4 i *Havdhem* (Wera Johansson). En andra fyndplats har rapporterats från Kneippbygatan i Vibble, *Västerhejde* (Kerstin och Kjell Wikström; det. Gun Ingmansson). Tidigare endast noterad år 2001 från den f.d. soptippen i *Hemse* (Petersson 2002).

Svinamarant, *Amaranthus retroflexus*

Hittades under år 2006 på en fodervall vid Line gård, *Hörsne* (Bo Hammar; det. Bo Göran Johansson). Detta är det fjärde fyndet under Floraprojektets tid (sedan 1983). För artens historik på Gotland samt övriga aktuella fynd se Petersson (2004 a).

Bärmålla *Chenopodium foliosum*, Line, Hörsne. Foto: Bo Göran Johansson.

Knipparv, *Cerastium glomeratum*

Två nya växtplatser har år 2005 hittats i *Grötlingbo* (Marita Westerlind). Knipparv växte då dels norr om Sandes, där den fanns i grusgropen vid avfarten mot *Eke*, dels 400 m västsydväst om Kauparve, där den stod i kanten på en åker. Denna täthåriga växt är tidigare endast känd från Dals i samma socken samt från två växtplatser mellan Bomunds i Hammaren och Närkåns mynning i *När* (Petersson 1994, 1996, 2004).

Hylsnejlika, *Petrorhagia prolifera*

En riklig växtplats upptäcktes år 2006 på östra delarna av Torsalvret, *Hejdeby* (Jörgen Petersson). Cirka 2000 exemplar inräknades på alvarmark och längs körvägar i området. Hylsnejlika är rödlistad som EN – Starkt hotad (Gärdenfors 2005). Denna kalkbundna växt är ny i denna hotkategori och har snabbt höjt sin hotstatus i den svenska rödlistan.

Arten har spridda förekomster på mellersta Gotlands kalkområden och är med årets fynd känd från 19 aktuella lokaler. Den finns på Stora och Lilla Karlsö i *Eksta*, Sandarve kulle i *Fardhem*, Lindeklint i *Linde*, Burgen i *Burs* och *När*, nordöstra delen

av Laubackar i *Lau*, på Petarve kulle och kalkkullar väster om kyrkan i *Garde*, nordost *Alskog* kyrka, vid Bjärby i *Etelhem*, söder om Ygne kraftstation, nordnordväst Kuse och söder om Stenstugu i *Västerhejde*, från nordöstra delen av Vibble samhälle i *Västerhejde* in på Kungsladugårdshällarna i *Visby*, Ölbäck i *Endre*, Hejdeby hällar i *Hejdeby*, nord till nordost om Bilmuséet på Broväg inom *Visby* och *Lokrume* (exklav) socknar samt slutligen på åsen nordost om badplatsen vid träsket i *Tingstäde* (Projekt Gotlands Floras register).

Första noteringen från Gotland gjordes förmodligen redan år 1623 av Jörgen Fuirén, som reste på ön tillsammans med Otto Sperling (Bartholin 1662). Texten är dock något svårbegriplig både vad gäller art och lokalangivelse. Den senare lyder "*intra Curberom & Otthomars, etiam in Carolina*" och har fått tolkningen "mellan Lokrume (?) och Othemars, även på Karlsö" (Lindblom 1838, Rosvall 1986 b). Översättningen är intressant eftersom växtplatsen för hylsnejlika vid *Tingstäde* otvivelaktigt ligger på vägen mellan *Lokrume* och Othemars i *Othem*. Frågan är dock varför inte *Tingstäde* nämns istället för *Lokrume* då kyrkan i *Tingstäde* måste ha passerats under färden mot Othemars. Även på Karlsöarna finns ju arten kvar än idag. Nästa uppgift från Gotland härrör från J. P. Falck, som såg växten år 1759 på Lilla Karlsö i *Eksta* (Linné 1761).

Förutom från många av de ovan nämnda nutida växtplatserna var arten i slutet av 1800-talet även känd från "klipporna vid Tänglingsmyr" i *Etelhem* och från Torsburgen i *Kräklingbo* (Johansson 1897). Belägg från denna tid finns också tagna vid Palissaderna (tidigast år 1852 O. A. Westöö i VI) och Södra Byrummet (år 1866 S. Ljungberg i VI) i *Visby*. Under första halvan av 1900-talet tillkommer fynd från *Lärbro* år 1903 (Sten Selander i S), Gnismärd och skjutfältet i *Tofta* (Johansson 1910) samt från Bjers i *Guldrupe* år 1934 (E. Th. Fries i LD, S). Ett belägg samlat år 1848 från en sandbacke vid *Etelhem* kyrka (C. Nyman i S) kan avse någon kulle mot den i väster liggande Tänglingsmyr. Med lokalangivelsen Ljugarn på ett annat beläggsexemplar från år 1895 (J. A. O. Skärman i S) kan eventuellt motsvara en senare preciserad lokal vid Folhammar i *Ardre* (år 1919 R. Sundquist i GB). Hylsnejlika samlades också tillfälligt (?) vid *Tingstäde* station (år 1920 T. Vestergren i S) och uppgavs förekomma flerstädes vid landsvägen mellan *Tingstäde* och *Othem* (Johansson 1910). År 1953 slutligen sedd en km väster om Svajde i Follingbo, där hylsnejlika växte på ytor där mjölon dött bort (Bengt Pettersson i privat anteckningsbok, Umeå universitet).

Av de tolv lokaler, vilka nämns av Johansson (1897), är hylsnejlika fortfarande känd från tio. Kanske finns den ännu gömd på någon kulle vid Tänglingsmyr, på Torsburgen, Tofta skjutfält, Södra Byrummet eller vid Palissaderna i *Visby*.

Rödnarv, *Spergularia rubra*

Ett exemplar växte år 2006 mellan stenplattor vid f.d. lärarbostaden nära *Grötlingbo* skola (Marita Westerlind). Detta är det tionde fyndet under senare år. För övriga fynd samt historik se Petersson (1996, 1997, 1999a, 2003, 2004 a).

Vårtsärv, *Ceratophyllum submersum*

Denna näringsgynnade vattenväxt har år 2006 hittats i Bjärsträsk i *Lojsta* (Claes Persson i GB). Nya växtplatser har även noterats vid Västra märkegravnen i *Havdhem*, i bevattningsdammar vid Hulte i *Hemse* och Kauparve i *Alva* samt vid Hemse returvattdammar belägna nedan Ringome i *Alva* (Jörgen Petersson). Samtliga växtplatser frekventeras flitigt av andfåglar, vilka sprider växtens frön till nya lokaler (jfr Jonsell 2001).

Vårtsärv har sedan upptäckten på Gotland år 1989 i Paviken, *Västergarn* och *Eskelhem* socknar, visat sig ha bra spridningsförmåga ut över ön. Efter ursprungsfyndet har bestånd noterats i två dammar ute på Faludden i *Öja*, i *Stånga* och *Roma* returvattdammar, längs kuststräckan från Västergarns hamn ned mot Vivesholm i *Sanda* samt från Kullshageån väster om Träskmyr i *Hangvar* (Petersson 1990, 1993, 1997, 2000). Bestånden i *Västergarn* ned mot *Sanda* har minskat under senare tid. Antalet funna lokaler på Gotland är härmed elva stycken. Då räknas växtplatserna i *Sanda* och *Västergarn* samt längs Kullshageån som vardera en lokal.

Nipsippa, *Pulsatilla patens*

En ny växtplats har tidigare rapporterats till föreningen från *Rute* (Olov Söderdahl), men missades vid inventeringarna år 2004 (Petersson 2004 b). Cirka 100 exemplar fanns år 2005 på denna växtplats 200 m nordväst om Rutemyr (Stellan Hedgren).

Gotlandssippa, *Pulsatilla vulgaris* ssp. *gotlandica*

Ett mindre bestånd är sedan en tid känt uppe på Millklint i *Ardre* (Marianne och Lars-Inge Larsson). Den har även setts vid stugområdet norr om Vitvärns fiskeläge, dit den är nyspridd. De första plantorna visade sig för ett antal år sedan vid en hundkoja. Hunden hade av allt att döma burit med sig frön från den rika lokalen vid Russvätar, fem km norröver (Åke och Margareta Nilsson).

Denna för Gotland endemiska växt har sin huvudsakliga utbredning inom Russvätar naturreservat, *Ardre*. Den växer här även söder om reservatet. Gotlandssippan är även känd från området mellan Botvalde och Långmyr i *Ardre*, väster om Uppstajgs naturreservat inom *Östergarn* socken (exklav) samt från de södra delarna av Torsburgen i *Kräklingbo*.

Uppenbarligen upptäcktes denna växt senast år 1910 av lokalbefolkningen i *Ardre*, vilka meddelade sitt fynd till sockenprästen, som i sin tur förmedlade ett exemplar till Karl Johansson (Johansson 1912). Lokalen i *Östergarn* är känd sedan mitten av 1960-talet (Petersson 1971, belägg från 1964 i UME) och växtplatsen på Torsburgen från början av 1980-talet (Rosvall 1986). Med dessa nya växtplatser finns nu sex kända

lokaler. Gotlandssippa är rödlistad som VU – Sårbar (Gärdenfors 2005). Växten är även medtagen i IUCNs Globala rödlista (Walter & Gillett 1998) och EU:s Art- och Habitatdirektiv (Rådets direktiv 92/43/EEG).

Svavelsippa, *Anemone nemorosa* × *ranunculoides*

En ny lokal för denna sällsynta hybrid har varit känd i minst tre år norr om Prästklint i *Fröjel* (Leif Hägg). Här fanns år 2006 två kloner om sammantaget 2m². En annan växtplats har meddelats år 2005 från en lövdunge, benämnd ”Mårtens änge” sydost om Bölske i *Grötlingbo* (Stig Nilsson).

Den är tidigare noterad från Prästängeten i Pankar (år 1946 Bengt Pettersson i UME; Rosvall S. 1976, Rosvall T. 1986, Larsson 1995) samt sedan början av 1970-talet i ett änge 1,3 km nordost om Brunns (PGF enligt Wera och Richard Johansson; först sedd av Gunnar Johansson) i *Grötlingbo*, år 1987 i öppen lövskog på en kalkbacke i allra sydostligaste delen av *Atlingbo* socken (PGF enligt Jörgen Petersson) samt från området nordväst om *Västerhejde* kyrka (år 1941 E. Th. Fries i S; Fries 1942, Ingmansson 1997). En eventuell svavelsippa finns även belagd från Stora Karlsö år 1924 (H. Lenander i S), vilket möjligen är det tidigaste fyndet vi känner till från Gotland. Bestämning till ovan nämnda hybrid är inte helt klarlagd!

Smalruta, *Thalictrum simplex* ssp. *tenuifolia*

År 2005 funnen i *Östergarns* Prästänge (Gun Ingmansson, Jörgen Petersson). Dessutom hittades två närbelägna bestånd år 2006 i Bendes kustänge i *Ånga* (Jörgen Petersson). På båda växtplatserna finns även exemplar, som bedömts tillhöra huvudformen backruta (*T. simplex* ssp. *simplex*).

Tidigare är smalruta noterad från Hummelbosholm i *Burs*, Närsholm i *När*, nära Al-lekvia änge i *Endre*, väster om Ar i *Fleringe* samt öster om Moraviken på *Fårö* (Petersson 1996, 1999 a, 2002). Med dessa fynd har vi nu sju aktuella lokaler för denna växt på Gotland. Smalruta är numera rödlistad som VU – Sårbar (Gärdenfors 2005).

Sloknunneört, *Corydalis pumila*

Under den tidiga våren 2006 företogs riktade eftersökningar på artens historiska växtplatser. Sloknunneört återfanns då just norr om Kinnerstugan vid Etebols i *Lummelunda* (Gun Ingmansson, Elsa Bohus Jensen, Jörgen Petersson, Lars-Åke Pettersson), söder om Norrbys i *Hall* (Jörgen Petersson) samt söder om Bjärs i *Lärbro* (Jörgen Petersson). De två första växtplatserna anges redan av E. Th. Fries (1925 resp. 1942) samt den senare av Karl Johansson (1897). På Johanssons lokal vid Fardume i *Rute* kunde sloknunne-

örten däremot inte återfinnas. Fries lokal vid Ockes i *Öja* (år 1919 E. Th. Fries i LD; Fries 1920) eftersöktes inte på grund av tidsbrist. Ytterligare ett fynd gjordes istället på en ny växtplats i *Lärbro*, nämligen 600 m sydsydväst om Stora Vägume. Även i *Hall* hittades en ny lokal just väster om Jännklint (båda Jörgen Petersson). Under våren 2005 är sloknunneörten även funnen på Furillen i *Rute*, dels söder om Östervik dels nordväst om det stora kalkbrottet nära Furillens gård (Gun Ingmannsson).

Innan Floraprojektet startade (1983) var sloknunneört känd även från Sjaustrehammar i Gammelgarn (Rosvall 1981). Sloknunneört har under inventeringarna för Floraprojektet noterats från Skoge i *Sundre*, Stora och Lilla Karlsö i *Eksta* (flera växtplatser), cirka 350 m norr om Bjärs i *Tofta*, cirka 400 m sydväst om Herrvik, Grogarnsberget och på Östergarnsholm i *Östergarn*, vid kyrkan i *Gothem*, S:t Olofsholm, Nystugu, Strandridaregården och Malms i *Hellvi*, Husken i *Rute*, söder om Svarthäll i *Hangvar* samt Limmor Klintängar, Lansa och Langhammarshammar på *Fårö*. Detta innebär att sloknunneörten är känd från 25 nutida lokaler på Gotland. Man kan förmoda att den fortfarande undgått upptäckt på ytterligare växtplatser på grund av sin tidiga blomning och därefter snabba nedvisnande.

Åkerrättika, *Raphanus raphanistrum*

En ny växtplats har rapporterats från Ansarve 1:12, 1,2 km öster om Gnisvärd, *Tofta* (Torbjörn Lindell). Detta är enbart den tredje lokalen under tiden för Projekt Gotlands Flora (sedan 1983). De två växtplatserna sydost om Lukse i *Burs* ligger inom 500 m från varandra. De räknas som en enda lokal. Under senare år är arten också sedd öster om Bölske änge i *Grötlingbo*. Beskrivning av dessa växtplatser samt historik återfinns i Petersson (1992, 1997, 2004).

Sandkrassing, *Teesdalia nudicaulis*

En växtplats har år 1992 hittats i ett nytt område av Gotland, då arten uppmärksammas i sandig tallskog på en sommarstugetomt på Tremänningsvägen i Gnisvärd, *Tofta* (Hans Rydberg i ARK). År 2005 också sedd på en ny lokal på sandfältet just söder om Halsgårdeåns utlopp (Jörgen Petersson). Den senare ansluter geografiskt till de tidigare kända på ön.

I övrigt är nutida växtplatser registrerade från sandfälten vid badstranden i Ljugarn, *Ardre*, samt på flera ställen längs stranden och i strandskogen från gårdarna vid Sjaustru upp till 1,4 km västerut inom *Gammelgarn* och *Östergarn* (exklav) socknar. Sandkrassing finns även noterad i området sydsydväst om Skogby samt längre österut vid Brandåkersudd nordost om Grynge fiskeläge i *Gammelgarn* (allt enligt PGF). Växtplatserna i Ljugarn angivna av Petersson (1994, 1996) skall vara i *Ardre* socken (felaktigt angivna för *Alskog* socken).

Arten uppges först i slutet av 1800-talet från Gotland (Johansson 1897), då den också samlades från Ljugarn (Nygårds) i *Ardre* (år 1888 Fr. & K. Aulin samt K. A. Osenius i S) samt från en sandig åker söder om Skogby i *Gammelgarn* (år 1895 K. Johansson i LD, UPS). Dessa historiska växtplatser överensstämmer alltså helt med de nutida.

Gulkronill, *Hippocrepis emerus*

Nya växtplatser har meddelats från artens utbredningsområde på sydöstra Gotland. Ett koncentrerat men rikt bestånd växer i norra delen av Russvätar naturreservat (Stellan Hedgren, Marianne & Lars-Inge Larsson). Gulkronill är rödlistad som EN – Starkt hotad (Gärdenfors 2005). För historik och övriga växtplatser från ön hänvisas till Petersson (1999 b, 2003).

Luddvedel, *Oxytropis pilosa*

Ett exemplar hittades år 2006 på en torrbacke sydost om parkeringen för Pavikens östra fågeltorn, *Västergarn* (Jörgen Petersson). Den är tidigare känd längre västerut i socknen på Kronholmens golfbana. Med den gällande avgränsningen med 500 m avstånd mellan enskilda lokaler har vi nu 21 lokaler på Gotland, varav flera har åtskilliga bestånd. För historik och övriga lokaluppgifter på ön se Petersson (1999 b, 2003). Luddvedel är rödlistad som EN – Starkt hotad (Gärdenfors 2005).

Knölvial, *Lathyrus tuberosus*

En ny växtplats för knölvial kom till föreningens kännedom år 2005. Arten är känd sedan flera år från ett landsvägsdike 400 m väster om Gisle i *Öja* (meddelad till föreningen vid Linnédagar på Naturum i Vamlingbo). Detta blir den sjunde nutida lokalen på Gotland. För historik och övriga växtplatser hänvisas till Johansson & Larsson (1996) samt Petersson (1999 b, 2002, 2004 a). Knölvialen är rödlistad som VU – Sårbar (Gärdenfors 2005).

Esparsett, *Onobrychis viciifolia*

Under år 2006 sedd med ett exemplar i en beteshage vid Antarve i *Havdhem* (Marita Westerlind). Året innan växte två exemplar vid en åkerväg 600 m norr om Antarve (Marita Westerlind). Dessa två fynd kan räknas som två växtplatser inom samma lokal. Årets fynd utgör det femte aktuella på Gotland. För övriga fynd och växtens historik hänvisas till Johansson & Larsson (1996) samt Petersson (1999 b, 2003, 2004 a). Efter att ha

varit klassad som EN – Starkt hotad i föregående rödlista (Gärdenfors (red.) 2000) har esparsett i den senaste rödlistan (Gärdenfors (red.) 2005) utgått. Detta beror antagligen på att arten bedömts ha inkommit till Sverige med människans hjälp efter år 1800.

Gullklöver, *Trifolium aureum*

Ett bestånd av denna på Gotland mycket sällsynta klöverart har år 2006 hittats vid Lunds allé, Graune i *Västerhejde* (Gun Ingmansson). Under tiden för Projekt Gotlands flora (start år 1983) endast sedd på sandig åkermark vid Terra Nova – Slättflis i *Visby* (Johansson & Larsson 1986) samt vid Fifang på *Fårö* (Gösta Fåhraeus i PGF). Lokalen i Terra Nova har bebyggts med villor. Det är därför osäkert om gullklövern har överlevt i området. Vid Fifang kunde den inte återfinnas åren 1986-1987. Möjligen utgör årets fynd därmed det enda aktuella på ön. Tyvärr pågår exploatering för bebyggelse även i det här området, varför gullklöver helt kan försvinna från ön. På det svenska fastlandet är arten relativt vanligt förekommande.

Första uppgiften från Gotland härrör redan från Linné, som under början av sin resa på ön år 1741 anger den som ymnig (Linnæus 1745). Johansson (1897) anser dock detta vara en felbestämning av jordklöver, vilken först i slutskedet av resan noteras av Linné och då som ny för Sverige. Här måste vi instämma i Johanssons åsikt. Landeberg (1811) uppger arten från Vägume i *Lärbro* samt Bogevik i *Boge*. Belägg saknas för dessa fynd.

Gullklöver har inkommit till Gotland med klöver- och gräsfrö under främst andra halvan av 1800-talet och början av 1900-talet. Helt säkra uppgifter föreligger först från den nyligen utdikade Ronemyr i *Rone* år 1865 (O. A. Westöö i VI; Johansson 1897). År 1891 ses denna växt även vid Stenstugu i *Västerhejde* (Karl Johansson i VI; Johansson 1897), där den ännu fanns kvar år 1920 (Sven Norrby Söderström VI). Från båda dessa lokaler är flera andra gräsfröinkomlingar kända. Under början av 1900-talet hittas gullklöver i *Endre* av A. Gardell och av E. Th. Fries vid Visborgs slätt i *Visby* (Johansson 1910). Något senare finner E. Th. Fries arten mellan Angelbos och Vägume i *Lärbro* år 1923 (S, UPS; Fries 1925). Detta är ett intressant fynd som verkar överensstämma med Landebergs uppgift från tidigt 1800-tal (se ovan). Nästa uppgift anges av Fries från Burgsvik i *Öja* år 1925 (Fries 1925) och lite senare år 1927 insamlas han gullklöver vid Hästnäs i *Visby* (LD) samt slutligen betydligt längre fram hittar Fries gullklöver vid Foler i *Kräklingbo* år 1949 (S). Arten verkar på Gotland främst stå på växtplatser med ett sandigt till grusigt underlag.

Bergnäva, *Erodium manescavi*

Ny art för Gotland och förmodligen även ny för Sverige. Denna odlade växt hittades år 2005 på *Tofta* soptipp (Torbjörn Lindell; det. Bo Göran Johansson). Bergnävan hör

hemma i mellersta Pyrenéerna. Den är endemisk för området och är sällsynt förekommande på höjder mellan 400 och 1600 m.

Lindmalva, *Abutilon theophrasti*

Sju exemplar växte år 2005 på *Hamra* soptipp (Marita Westerlind). Detta är det andra fyndet på Gotland. Tidigare är arten endast sedd i ett trädgårdsland vid Mölnar i *Väte* år 1982 (Johansson 1982).

Jättebalsamin, *Impatiens glandulifera*

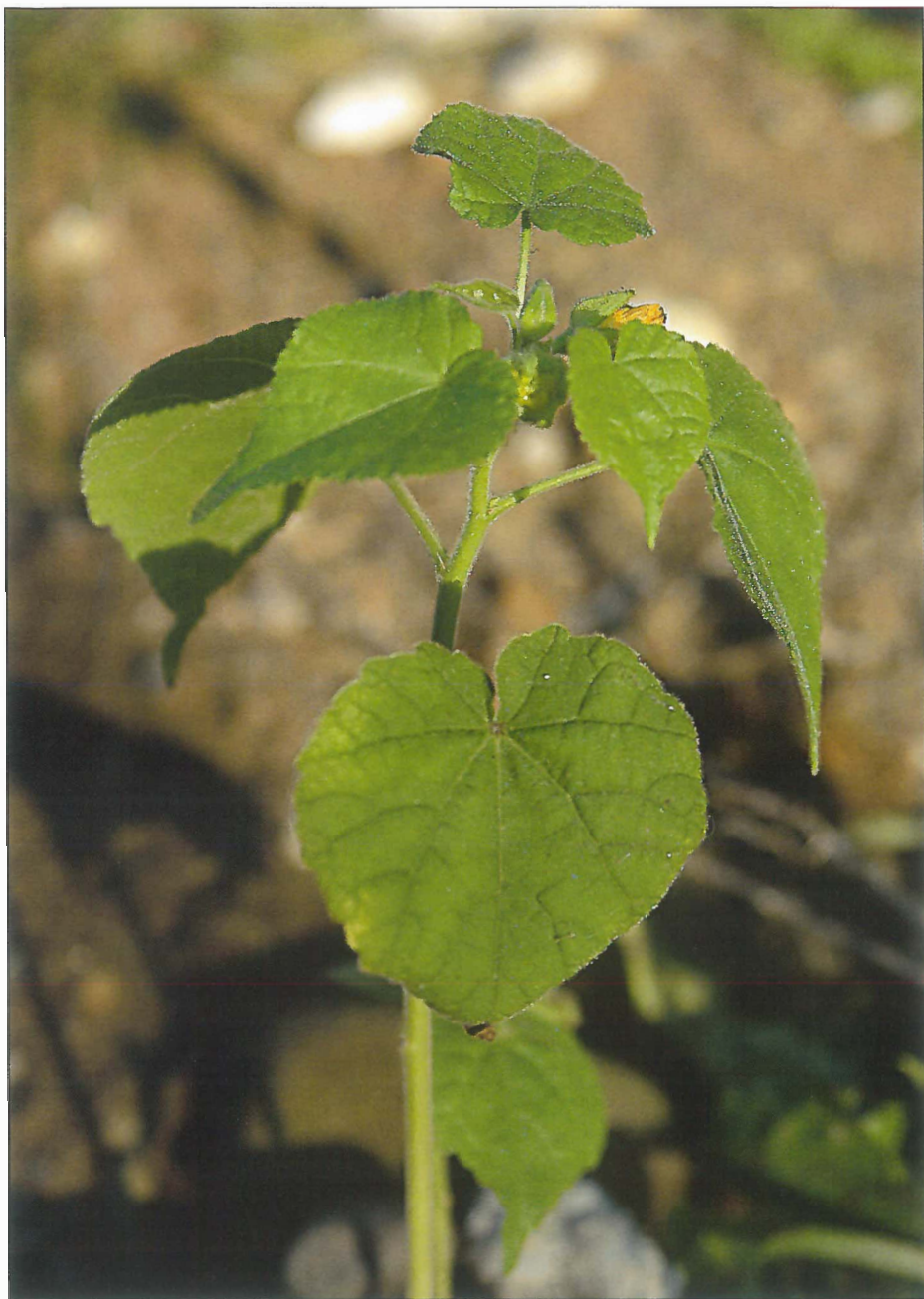
Har under studier av nejonögon år 2006 hittats i Närkån nedströms samhället i *När* (Nils Ljunggren, Mikael Söderman). Denna på fastlandet expansiva växt har på Gotland få växtplatser. År 2003 även sedd på soptippen i *Visby* (Jörgen Petersson). En äldre notering från Ytings i *Othem* (PGF) har inte tidigare publicerats. Sammantaget har nu denna odlade växt spritt sig ut på tio gotländska lokaler (jfr Johansson & Larsson 1997).

Redan år 1923 är jättebalsamin insamlad i *Visby* av Sven Norrby Söderström (VI), men han anger sällan huruvida växterna insamlats som odlade eller spridda. Första säkra naturaliserade fyndet från Gotland tycks vara från en vägkant vid Kräcklings i *Kräklingbo*, där E. Th. Fries samlade arten år 1946 (S).

Klittviol, *Viola tricolor* ssp. *curtisii*

Denna till sanddynen och sandområden bundna viol har år 2006 hittats på landsidan av stranddynerna vid Skalasand på *Fårö* (Gun Ingmansson). Den har de senaste åren även setts på Västra sidan av Gotska Sandön, *Fårö* (Ingmansson & Petersson 2006). Tidigare även sedd på stranddynen i Varvsbukten cirka 1 km och 1,7 km nordväst om Gamla gården samt på randdynen cirka 1 km norr om Gamla gården. Från Sandön är växten insamlad redan år 1859 (O. A. Westöö i VI).

Troligen gäller alla fynd i liknande miljöer på Gotland denna underart. Följande växtplatser är kända under tidigare perioder (förstauppgift/-belägg anges): Rembs (Johansson 1897) och Austre (år 1917 R. Sterner i S) i *Vamlingbo*, Skvalpvik (Johansson 1897), Suders (år 1898 K. Johansson i S), Vändburgviken (år 1898 K. Johansson i VI) och Sallmunds (år 1910 E. Th. Fries i S) i *Hamra*, Fågelholmen vid Kovik (?), Alands samt Juves (Johansson 1910), Stenhuse (år 1898 K. Johansson i VI) och vid kyrkan (år 1892 Fr. E. Ahlfgren i S) i *Sanda*, sandig strand vid Vinor (år 1890 K. Johansson i S), Lilla Gåsemora (år 1903 K. Johansson i S), väster om Ulla Hau, Ava samt Holmudden (Johansson 1897) på *Fårö*. Redan Landeberg (1811) anger *Viola tricolor* från Östra Stenhuse i *Sanda*, vilket bör överensstämja med denna underart (Johansson 1897). Här

Lindmalva *Abutilon theoprasti*, Hamra soptipp. Foto: Marita Westerlind september 2005.

var den fortfarande kvar cirka 1980 (Bo Göran Johansson), men har därefter förgäves eftersökts. Tillfälligt även inkommen på en grushög i *Visby* hamn år 1942 (E. Th. Fries i S).

Under tiden för Projekt Gotlands flora har styvmorsviol setts på naturliga växtplatser på sandmark vid grustagen väster om Mickels och på sandstranden vid Holmhällar i *Vamlingbo*, vid Prästgården i *Sanda*, spridda bestånd på sanddynerna i Sudersandsviken ända bort till Ava samt på Skärsand väster om Skär på *Fårö*. Dessa bestånd bör avse denna underart. Vi tar tacksamt emot belägg av styvmorsviol/klittviol och då främst från sanddynen vid kusten. Rotens utseende krävs för säker bestämning, varför hela växten måste insamlas.

Tibast, *Daphne mezereum*

Två nya växtplatser sågs år 2005 på Gotland. En buske växte söder om Hide kulturbrott i *Hellvi* (Lage Sandgren). Den andra växtplatsen ligger norr om Ljugarn och där 1,2 km väster om Vitvårs fiskeläge (Gun Ingmansson, Bo Göran Johansson, Jörgen Petersson). Här fanns två exemplar. År 2006 är denna tidigblommande buske noterad i öppen tallskog vid Hemdarve knappt 600 m nordost om kyrkan i *Hejnum* (Anders Birgersson i ARK). Ett tidigare fynd föreligger också från Tjautväg på Tofta skjutfält, *Stenkumla* socken, där tibast sågs i gles tallskog med öppna ytor år 1989 (Lars Brolund i ARK).

Tibast finns inte naturligt på Gotland utan är spridd från odling. Med dessa fynd är tibast noterad från elva lokaler på Gotland. För historik och övriga växtplatser se Johansson & Larsson (1997) samt Petersson (2004 a).

Jättenattljus, *Oenothera glazioviana*

Några exemplar stod år 2006 i nypålagd jord efter ledningsgrävning öster om Paån i *Västergarn* (Jörgen Petersson). Detta är artens sjätte inrapporterade lokal på ön. Övriga växtplatser för denna nyspridda trädgårdsväxt återfinns i Petersson (2004 a).

Mellanhästsvans, *Hippuris x lanceolata*

Ny växt för Gotland. Vid genomgång (Stefan Ericsson) av samtliga belägg i de offentliga herbarierna har ett ark av denna hybrid mellan hästsvans och ishavshästsvans hittats, vilket är insamlat i Visby hamn år 1889 (Isac Collijn i UPS). Hybriden verkar ha förekomster mer sydligt än ishavshästsvans, som främst förekommer längs finska Östersjökusten från Finska viken till Bottenviken samt på Åland. Sällsynt finns ishavshästsvans även på den svenska sidan i Västerbotten (Mossberg & Stenberg 2003).

Alpmartorn, *Eryngium alpinum*

Ny art för Gotland. Några exemplar växte år 2006 intill en häck vid Korpen, Norra Hansegatan i *Visby* (Gun Ingmansson). Växten är med all säkerhet spridd från odling.

Skärblad, *Falcaria vulgaris*

En vacker rugge på sex m² hittades år 2006 på gräsmark i Norrlunden norrut i Planetgatan förlängning, *Visby* (Stig Högstrom). Ett annat bestånd har samma år noterats på en vägkant drygt 500 m söder om Stenstugu i *Hablingbo* (Marita Westerlind). År 2005 dessutom sedd på en hög jordvall på västra sidan av färjeleden vid Djuplunda i *Visby* (Gun Ingmansson).

Artens tidigare växtplats i korsningen Endreväg × Skarphällsgatan i *Visby* ligger numera under den rondell, som byggts i korsningen, varför beståndet är spolierat. Växtplatserna vid *Visby* hamn och i Gutebacken ligger inom 500 meters inbördes avstånd från varandra och räknas därmed som en enda lokal. När nu en lokal dessutom försvunnit vid Endreväg återstår alltså tio lokaler på Gotland. Beståndet på norra delen av Galgberget är vidare trängt av expanderande vejskel (*Prunus mahaleb*), varför dess framtid kan vara osäker. Skärblad har i senaste rödlistan (Gärdenfors 2005) höjts till hotkategori EN – Starkt hotad. För övriga växtplatser samt artens historik på Gotland hänvisas till Petersson (1999 b, 2000).

Sammetsbockrot, *Pimpinella saxifraga* ssp. *nigra*

Denna underart är hårigare och har en blånande rot jämfört vanlig bockrot. Den hittades år 2005 i kanten av väg 140 öster om Stora Hajslunds i *Havdhem*, där den växte med cirka 25 exemplar (Marita Westerlind). År 2002 dessutom hittad på Lojsta hed, längs en stig vid Hajdestjaut i *Levide* (Jörgen Petersson). Sammetsbockrot är klassad som Starkt hotad – EN i senaste rödlistan (Gärdenfors 2005).

Denna växt uppges första gången för Gotland av Rosén & Wahlenberg (1821) med kommentaren inte sällsynt. Eisen & Stuxberg (1869) preciserar växtplatser i ”*Visby* bortom Kolmodins tomt venster om vägen till Stenkumla” samt från *Stenkyrka* (enligt V. Molér). Insamlingar av sammetsbockrot hade då redan skett vid Kläppviken i *Gothem* år 1853 samt vid kyrkan i *Rute* år 1854 (O. A. Westöö i VI). Under slutet av 1800-talet tillkommer växtplatser vid Fardume i *Rute* samt på ”*Follingbohöjden*” (Johansson 1897). Den anges samtidigt som allmän i *Visby* och *Stenkyrka*. Ett belägg tas år 1896 i *Vallstena* (O. Olsson i VI).

Under Floraprojektets tid (sedan 1983) är sammetsbockrot noterad i delvis samma områden som de historiska växtplatserna. Den har setts på flera ställen längs vägen från Västerbjärs i *Gothem* ned mot Bunne i *Hörsne* (i stort sett en sammanhängande lokal;

Sammetsbockrot, Havdhem 20 juli 2006. Den infällda bilden visar den blånande roten som är kännetecknande för sammetsbockrot. Foto: Marita Westerlind

Birgitta Gahne, Bo Göran Johansson). I *Gothem* dessutom hittad på kalkgrus i ett grunt dike nära grusvägen en km nordnordväst om Botvalde (Jörgen Petersson). I *Visby* är växten antecknad på Hällarna söder om staden, från Galgberget samt från Follingborondellen (PGF, Magdalena Agestam). I *Stenkyrka* noterad vid körvägar och stigar runt Höglundar (Thomas Karlsson). Vidare sedd österut i grannsocknen *Hangvar*, där den finns på vägrenar vid landsvägen 750 m och en km västsydväst samt på gräsmark 250 m nordväst om Ire, vid landsvägen nordväst om Stigmyr och slutligen cirka 750 m sydost om Lunds, där den växer på en kanalvall vid Kullshageån (samtliga Thomas Karlsson). I *Rute* växer sammetsbockrot på en torräng 600 m sydost om kyrkan (Ruben Fryleskog).

Lite utanför de historiska växtplatserna har sammetsbockrot också lokaler vid landsvägen 750 m söder om Krakfot (Magdalena Agestam) samt på torrbackar vid Liste ängar i *Norrlanda* (PGF). Dessa fynd ansluter till de ovan nämnda i *Gothem*. I övrigt finns mer spridda bestånd antecknade på Radarkullen på Stora Karlsö i *Eksta* (Ingmansson 1995), på hällmark öster om fornborgen på Styrmansberget i *Fröjel* (PGF), vid landsvägen 500 m västsydväst om Nygårds i *Etelhem* (PGF) samt på en torrbacke 200 m öster om *Roma kyrka* (Jörgen Petersson).

Äkta nålkörvel, *Scandix pecten-veneris* ssp. *pecten-veneris*

Ett bestånd har upptäckts år 2006 i en åkerkant öster om grusvägen mellan Snoder och Hägsarve i *Sproge* (Marita Westerlind). Cirka 150 exemplar växte innevarande år även i en kornåker just norr om bygdegården i *Gothem* (genom Jörgen Petersson). År 2003 också noterad med cirka 10 m² i kanterna av en havreåker 200 m nordost Skåls i *Näs* (Jörgen Petersson).

Under år 2005 företogs en inventering av åkerogräs på Gotland (Svensson 2006). Följande inte tidigare publicerade bestånd av nålkörvel kan utläsas av kartor, text och tabeller: i åkrarna på båda sidor av vägen 300 m nordost om Antarve i *Havdhem*, i åkerhörn 850 m nordost Sigdes 1:12 i *Burs*, rikligt i rågåker 500 m sydost Petes i *Hablingbo* (sedd här redan år 2004 av Stellan Hedgren), ett 100-tal exemplar i åkern vid Mulde 1:24 (nära avtaget mot Vårsände) i *Fröjel*, mycket i åkern vid Sigdes gamla tomt i *Östergarn* samt med ett bra bestånd i åkern väster om Sojdsmyr nära Häftings i *Hangvar*. Beståndet vid Mulde har noterats av Svensson även några år under slutet av 1970-talet (troligen först rapporterad härifrån av Rolf Jacobsson år 1970 (?)). Av texten framgår inte huruvida nålkörveln har sätts in i någon av åkrarna.

Nålkörvel är numera rödlistad som EN - Starkt hotad i den svenska rödlistan (Gärdenfors 2005). Gotland har fortfarande förhållandevis goda bestånd av detta tidigare ”ymniga” åkerogräs (jfr Eisen & Stuxberg 1869). Särskilt spridd tycks arten vara runt Sigdesgårdarna i Burs. För nålkörvelns historik och övriga lokaler hänvisas till Petersson (1998, 2000, 2003).

Knutört, *Anagallis minima*

En rik växtplats med tusentals exemplar hittades år 2005 på strandängen söder om Kulhaken ned mot Killingholm i *Vamlingbo* (Mats Thulin). Detta blir den nionde lokalen under tiden för Projekt Gotlands flora (sedan 1983). Knutört är tidigare känd från Halshageträsk samt på en sandig strandäng nordväst om Burgsvik i *Öja*, inre delarna av Snabben, norr om Mjauviken samt i ett fuktigt grustag norr om Stenstugu i *Hablingbo*, ett fuktigt dike vid Norrgårde i *Sproge*, på bar jord mot Sandboviken ute på Vivesholm i *Sanda* samt slutligen söder om Varpet ut mot Norsholmen på *Fårö* (Högström & Fåhraeus 1983, Petersson 1992, 1999, 2001, 2004). I den svenska rödlistan (Gärdenfors 2005) klassas knutörten som VU – Sårbar.

Åkermadd, *Sherardia arvensis*

Ett bestånd av detta sällsynta ogräs har år 2005 uppmärksammats på en ruderatlik vändplats vid *Tofta* södra (Anncatrin Hjernquist). Åkermadd är placerad i hotkategori VU – Sårbar i den svenska rödlistan (Gärdenfors 2005).

Detta är numera en mycket sällsynt växt på Gotland, som under tiden för Projekt Gotlands flora (sedan 1983) enbart setts på sju lokaler (inklusive årets lokal) enligt följande: vid Digrans samt norr om Tore i *Sundre* (på den senare lokalen även in i *Vamlingbo* socken på Sippmanne ägor), Nymans i *Fröjel*, 700 m sydost om Lekarve (gården söder om Västergarns samhälle) i *Sanda*, norr om Eriks vid plåtslageriet i *Bro* samt sydost om Nors i *Gothem*. Under de första åren på 1980-talet innan floraprojektets start dessutom noterad på ytterligare tre växtplatser nämligen öster om Majstre i *Sundre*, vid Sippmanne i *Hamra* samt Borgvik i Katthammarsvik, *Östergarn* (Ingmansson 1984, 1990, Petersson 1993, PGF).

Åkermadd anges första gången från Gotland av Landeberg (1811) som förekommande vid Norrgårde i *Sanda*. Belägg saknas dock. Rosén & Wahlenberg (1821) uppger växten från Vårsände i *Klinte* samt vid kyrkan i *Hörsne*. Senare under 1800-talet tillkommer fynd från följande socknar: *Hablingbo*, *Silte*, *Sproge*, *Hemse*, *Linde*, *Stånga*, *Lojsta*, *Eksta*, *Hejde*, *Väte*, *Visby*, *Fole*, *Bro* och *Lummelunda* (S, UPS, VI, ÖNF; Johansson 1897). Växtplatsen i *Bro* anges vara vid Eriks (jfr ovan). Under 1900-talets första hälft görs nyfynd inom socknarna *Vamlingbo*, *Fardhem*, *Etelhem*, *Fröjel*, *Hogrän*, *Vall*, *Sjonhem*, *Dalhem*, *Väskinde* och *Hellvi* (GB, S, UPS, Oscar Petterssons herbarium på Gotlands länsmuseum; Fries 1914). Lokalen vid Digrans i *Sundre* (se ovan) beläggs redan år 1977 (Ö. Nilsson i UPS).

Tidig ängsgentiana, *Gentianella amarella* var. *lingulata*

Denna sällsyntare varietet av ängsgentiana har år 2006 hittats dels med cirka 50 exemplar

på frisk ängsmark i nordostligaste delen av Hässleänet i *Fleringe* dels med ett enda exemplar i en källmyr väster om skjutbanan inom Björkume naturreservat i *Lummelunda* (Jörgen Petersson). Tidig ängsgentiana har dessutom bestånd norr om Botvaldevik samt på Bombfältet ute på Bungenäs i Bunge (Petersson 2004 a).

Kransborre, *Marrubium vulgare*

Denna hotade växt har på nytt upptäckts år 2005 på Stora Karlsö i *Eksta*, då den växte med minst fem exemplar öster om Älmar (Stellan Hedgren). Den förmodas ha inkommit till ön med de får, som numera betar på Stora Karlsö. Växtens foder med inneslutna frukter är med sina kroktaggar väl anpassade att fastna i lammens ulliga päls och spridas till nya växtplatser. Den är senast känd från Stora Karlsö under 1890-talet (Johansson 1897). Den insamlades redan år 1873 på Storön av K. F. Thedenius (S). Kransborre är sedan länge känd från grannön Lilla Karlsö, där får betat sedan urminnes tid.

Kransborre är upptagen i hotkategori EN – Starkt hotad i den svenska rödlistan (Gärdenfors 2005). Återfyndet på Stora Karlsö innebär att vi nu känner till nio aktuella växtplatser på Gotland. För artens historik och övriga nutida lokaler på ön se Petersson (1995, 1996, 1997, 1998, 1999 a, 2004 a).

Gulsyska, *Stachys annua*

Hittades år 2006 i en eternellodling vid Stora Tollby i *Fole* (Ann Wikström). Detta är första fyndet av arten i modern tid.

Denna Syd- och Mellaneuropeiska växt anges, utan närmare årtal eller lokal, ha förekommit ”fordom sporadiskt” (Johansson 1910) i *Västerhejde* (Knut Stålhandske) och *Endre* (A. Gardell). I båda dessa fall har Johansson sett belägg från socknarna ifråga. Gulsyska kom även in till ön det första årtiondet på 1900-talet, då arten hittades sparsamt år 1903 norr om *Visby* mellan staden och Snäckgårdet (Harald Fries i S; Johansson 1910) och massvis i en havreåker år 1909 ovan Gnisvärd vid Ansarve i *Tofta* (E. Th. Fries och Th. Lange i S; Johansson 1910). Några år senare samlas gulsyska år 1912 vid Artillerikasernen i *Visby* (E. Th. Fries i S).

Druvgamander, *Teucrium botrys*

Mycket överraskande blev denna exklusiva art under år 2005 funnen på en andra gotländsk lokal. Den växer med ett rikligt bestånd på klapper i en betad hästhage västnordväst om Medebys i *Hall* (Hans Rydberg). Från ett grustag mellan Kyllaj och Malms i *Hellvi* är arten känd sedan E. Th. Fries fann växten här år 1945 (GB, S, UPS). På denna växtplats finns druvgamander fortfarande kvar och har förmodligen kommit in med sjöfarten till

den närbelägna hamnen (Pettersson 1971). Hur den kommit till *Hall* är svårt att ha en klar uppfattning om.

Belladonna, *Atropa bella-donna*

Denna odlade växt har noterats på *Tofta* soptipp (Torbjörn Lindell). Tidigare är den i modern tid endast anträffad på *Visby* soptipp (Larsson 1985). För artens historik på Gotland se Johansson & Larsson (1997).

Ballongblomma, *Nicandra physalodes*

En växt som år 2006 hittades med stora bestånd vid Talludden i *Visby* (Dan Paulsen). Här hade jord spritts ut för nya grönytor vid ett bygge. År 2005 noterad på *Hamra* soptipp (Marita Westerlind). Ett äldre fynd från år 2003 har även inkommit från *Burs*, där ballongblomma växte på en eldplats mittemot bygdegården (Bertil Pettersson). En odlad, närmast busklik potatisväxt som verkar spridda sig främst i Visby-området. Med ovanstående fynd är ballongblomma noterad från elva växtplatser på Gotland. För övriga fynd se Johansson & Larsson (1997), Johansson (1998) samt Petersson (2004 a).

Spikklubba, *Datura stramonium*

Rikliga bestånd av denna giftiga växt fanns år 2006 i nypålagd jord vid Talluddens nyuppförda bostadsområde (jfr ovan; Dan Paulsen). Dessa tillhörde varieteten vit spikklubba (*Datura stramonium* var. *stramonium*) liksom ett exemplar som hittades i en rabatt vid Prästgårdsgatan 4 i *Havdhem* (Wera Johansson). Violspikklubba (*Datura stramonium* var. *tatula*), den blåblommiga varieteten av spikklubba, växte år 2006 i ett trädgårdsland vid Hallgårds i Östergarn (Jim Sundberg). I närheten hade fågelmatning genomförts under föregående vinter. År 2006 är denna varietet dessutom sedd med nio exemplar norr om Sandes i *Grötlingbo*, där den växte i grusgropen vid avfarten mot *Eke* (Marita Westerlind). År 2005 även noterad på *Hamra* soptipp (Marita Westerlind). Ett äldre fynd av violspikklubba har också rapporterats år 2003 från en eldplats mittemot bygdegården i *Burs* (Bertil och Barbro Pettersson).

Artens uppträdande på Gotland redovisas av Johansson & Larsson (1997) och Johansson (1998). Förutom i dessa artiklar angivna växtplatser under senare år även sedd i en jordhög 600 m sydväst om Stora Siglajvs i *Näs* och i en sten- och jordhög 300 m sydsydost Forse i *Stenkumla* (båda PGF). Vit spikklubba har för cirka fem år sedan setts i en rosenrabatt på Fyndgatan 7 i Vibble, *Västerhejde* (Meynard Johansson).

Späd ögontröst, *Euphrasia stricta* var. *tenuis*

År 2005 upptäcktes en mycket riklig lokal i en orkidérik, färbetad ängsmark 100 till 200 m nordväst om Fuldye i *Eksta* (Gun Ingmansson). Enligt ägaren släpps fåren in på skiftet sent på säsongen. Detta blir den trettonde lokalen under floraprojektets tid (sedan 1983). För övriga växtplatser samt historik hänvisas till Petersson (2002). Växtplatserna sydväst om Lindarve och vid Stora Norrgårde i *Sproge* var utgångna år 2006 (Gun Ingmansson). Som komplettering till äldre uppgifter kan nämnas belägg i UME tagna av Bengt Pettersson under 1940-talet från Bredkvie i *Fide*, nära östra kusten vid Sles i *Grötlingbo* samt vid Vale i *Stenkyrka*. Eftersökningar i ängst vid Bredkvie år 2006 gav negativt resultat (Jörgen Petersson).

Natt och dag, *Melampyrum nemorosum*

Ett bestånd har från en närbelägen trädgård spridit sig ut till en vägkant i norra delen av *Havdhem* samhälle (Wera Johansson). De övriga tre växtplatserna på ön har också de sitt ursprung från odling i närbelägna trädgårdar (Petersson 2001). Natt och dag är inte naturligt förekommande på Gotland.

Timjansnyltrot, *Orobanche alba*

En ny växtplats för denna vackra parasitväxt har rapporterats med sex exemplar år 2004 på sluttningen av en höjdrygg i norra delen av Russvätar naturreservat i *Ardre* (Marianne och Lars-Inge Larsson; vinterståndare först funna år 2002). På den nyligen upptäckta lokalen drygt en km nordost om Galtmyr i *Rute* (Petersson 2002) har år 2005 ett nytt bestånd hittats 400 m ytterligare mot ostnordost i *Bunge* socken (Högström 2005). Här stod sju exemplar på en kalkhäll med tunt jordlager. Växtplatsen ligger inom Nordkalks fastighet (Bunge, Ducker), vilken enligt bolagets ansökningshandlingar skall användas som kalkbrott. Eftersom området hyser ett stort antal rödlistade och hotade växt- och djurarter har såväl Svenska som Gotlands Botaniska förening m.fl. organisationer samt Naturvårdsverket motsatt sig exploatering av området för detta ändamål.

I och med fyndet i *Ardre* har vi nu elva aktuella lokaler för timjansnyltrot på Gotland. För övriga växtplatser samt historik hänvisas till Rosvall (1979), Petersson (2002), Högström (2005) samt artikeln av Stig Högström i detta nummer som presenterar ett äldre fynd från Ireviken i *Stenkyrka*. Som komplettering till artens historik på ön kan ett belägg nämnas, vilket är insamlat år 1908 i *Follingbo* socken ”en ½ mil från Visby mot Roma” (Oscar Petterssons herbarium i Gotlands länsmuseum). Ingen växtplats är tidigare känd från detta område. Timjansnyltrot är upptagen i kategorin NT – Missgynnad i den svenska rödlistan (Gärdenfors 2005).

Pipört, *Centranthus ruber*

Denna odlade art är sedan ett antal år etablerad vid Färjeleden i *Visby* (Barbro Lindberg, Lars-Åke Pettersson m.fl.). Ett mindre bestånd växer här i kalkgrus i vägsluttningen mittemot och nedom Träffpunkt Gotland. I Visby innerstad förekommer den även spridd här och där längs gatorna i kvarteren kring Bredgatan. År 2006 dessutom sedd på Bangårdsgatan i *Visby* (Gun Ingmansson). Det tidigare uppgivna beståndet ovanför Snäcks restaurang kan ha försvunnit, då platsen bebyggts med villor. För historik och pipörtens övriga växtplatser på ön se Johansson & Larsson (1997).

Malörtsambrosia, *Ambrosia artemisiifolia*

Denna med fågelfrö ofta spridda växt har år 2006 noterats vid Stjärngatan i *Visby* (Stig Högström), på två tomter på Kneippbygatan i Vibble *Västerhejde* (Kerstin och Kjell Wikström, det Gun Ingmansson) samt vid Prästgårdsgatan 4 i *Havdhem* (Wera Johansson). Dessa fynd utgör nummer tio till tolv för denna nyligen inkomna och spridda art (Pettersson 1996, 1997, 2002, 2003, 2004 a).

Safflor, *Carthamus tinctorius*

Denna från Medelhavsområdet härstammande växt har hittats under en fågelmatning vid f.d. lärarbostaden i *Grötlingbo* (Marita Westerlind). Växtens frön ingår i fågelfröblandningar men odlas också på Gotland (Johansson 1998, Mossberg & Stenberg 2003). Detta är blott den tredje kända noteringen från ön. Tidigare har safflor hittats på *Visby* soptipp (Larsson 1985) samt i en rosenrabatt på Furulund i *Visby* (Johansson 1998).

Kotula, *Cotula coronopifolia*

Denna nyinvandrade växt, upptäckt på ön år 2002, hittades under år 2006 i den söder om ursprungslokalen belägna Snoderviken i *Sproge* (Anncatrin Hjernquist). Första växtplatsen ligger en knapp kilometer längre norrut. Här växer arten söder om spången till Rullen (Pettersson 2003).

Gängel, *Galinsoga parviflora*

En annan art (se ovan under spikklubba och ballongblomma) som år 2006 etablerat sig i stor mängd i bar jord vid Talludden i *Visby* (Anders Lekander). Den har även setts i rabatter på Södertorg i *Visby* (Elsa Bohus Jensen). Under År 2005 även funnen vid

Burmeisterska huset och vid Donnerska huset, intill kafé Norrgatt på Broväg samt vid Bingers kvarn i *Visby* (Stig Högström) samt i *Havdhem* på Prästgårdsgatan 4 (Wera Johansson). Dessutom redan år 1980 noterad från en trädgård i kyrkbyn i *Alva* (Wera Johansson). Detta fynd utgör därmed det första på Gotland.

Med ovanstående fynd har vi nu fjorton gotländska lokaler för gängel. För övriga växtplatser se Petersson (1991, 2003). Med alla säkerhet kommer denna amerikanska växt att fortsätta sin spridning på ön.

Ängsfibbla, *Pilosella aurantiaca* ssp. *dimorpha*

En ny lokal uppmärksammades år 2006 i det betade f.d. änget vid Burrängar, öster om Binge i *Martebo*, där 16 stjälgar kunde inräknas nordost om en järnåldershusgrund (Jörgen Petersson). Av tidigare redovisade sex lokaler (Petersson 1999 a) under tiden för Projekt Gotlands flora (sedan 1983) hade växtplatsen norr om Svalings i *Gothem* inga exemplar under den gångna sommaren. Troligen har beskuggningen ökat alltför mycket av uppväxande ungskog på det f.d. hygget just söder om beståndet. Även skogsbetet på skiftet ifråga har upphört och högvuxna gräs och ungplantor av träd har tagit över i vegetationen.

Under senare år är ängsfibbla även känd från Styrmansberget och norr om Däpps i *Fröjel*, tillfälligt vid en bevattningsdamm söder om Myre i *Mästerby*, i ett betat änge sydost om Liste i *Norrlanda* samt slutligen på en kanalkant söder om Tajnungs i *Hangvar* (Petersson 1999 a).

Mariatistel, *Silybum marianum*

Denna odlade och vackra tistel har år 2006 noterats på en brandfläck 500 m väster om Magnuse i *Rone* (Michael Gardell; det. Gun Ingmansson). Föregående år även sedd vid Talludden i *Visby*. Här fanns 20 exemplar på en ruderatlik gräsmatta mot Gustafsvik, just norr om det f.d. koloniområdet, som nu omvandlats till bostäder (Jörgen Petersson). Denna odlade medicinalväxts historik på ön samt övriga nutida växtplatser återfinns i Johansson (1998).

Vippstarr, *Carex paniculata*

Ett omfattande bestånd på cirka 600 m² hittades år 2006 i källmyrskomplexet sydväst om Harudd i *Hall* (Gun Ingmansson, Elsa Bohus Jensen, Dan Paulsen, Jörgen Petersson). Vippstarr är tidigare även noterad 400 m norr om Nymans samt vid ett dikesutflöde i Gannarreviken i *Fröjel* (Mattias Ivarsson i PGF). Avståndet mellan dessa senare växtplatser är cirka 350 m. Ytterligare en uppgift föreligger från en göl vid Maldeshagen

ute på Hammaren i När (PGF).

En publicerad växtplats fanns tidigare vid Fifang på *Fårö* (Högström & Fåhraeus 1983; här inte sedd under senare år). Gotlands första fynd av denna art tycks vara ett belägg insamlat vid Korpklint år 1918 (Linnér-Sjövall i GB). Lokalen bör vara klinten vid Snäckgårdsbaden i *Visby* och starren kan då ha tagits vid stranden av Flundreviken. Nästa insamling gjordes år 1936 på en sumpig havsstrand vid Rembs i *Vamlingbo* (E. Th. Fries i S; Fries 1942). Vippstarr är alltså en mycket sällsynt växt på Gotland.

Mörk snårstarr, *Carex muricata*

En tuva växte år 2005 vid kanten av en kalkklippa (fornborg) knappt 400 m ostnordost om Tjelvars grav i *Boge* (Jörgen Petersson). Mörk snårstarr är tidigare endast känd från några växtplatser på Stora Karlsö, *Eksta* (tidigast år 1956, Ingmar Fröman i S; Fröman 1974, Ingmansson 1995), från Gässlan i *Grötlingbo* (Lena Jonsell i PGF), en bevattningsdamm vid Sallmunds i *Levide* (Petersson 1994) samt från ett något fuktigt kulturbete 350 m västsydväst om Tibbles i *Hangvar* (Thomas Karlsson i PGF).

Den närstående arten snårstarr (*Carex pairaei*) är på Gotland känd enbart från Gamla gården och Hamnudden på Gotska Sandön (Ingmansson & Petersson 2006). I Bengt Petterssons fältanteckningar (Umeå universitet) anges någon av ovan nämnda arter från *Grötlingbo* socken, där den noterats dels från lövdungen norr om Kattlunds dels från Roes. Belägg saknas från dessa lokaler.

Dystarr, *Carex limosa*

Befanns år 2006 vara rikligt förekommande i gungflyet på Dyarna vid Mölner träsk på *Fårö* (Bo Göran Johansson, Dan Paulsen, Jörgen Petersson). I liknande miljö var dystarr också riklig på norra sidan av Marpes träsk. Härifrån först noterad av Bengt Pettersson år 1948 (fältanteckningar, Umeå universitet; jfr även Högström & Sturevik 1990).

Denna på fastlandet vanliga växt har få gotländska växtplatser. Dessutom har flera av de historiska lokalerna dikats ut och förstörts. Gotlands första uppgift härrör från Rosén och Wahlenberg (1821), där dystarr anges från Martebo myr samt från öar i Fardume träsk. Närmare fyndplatser på dessa lokaler ger Johansson (1897), nämligen vid Bingeträsk i Martebomyr, *Martebo*, samt på södra spetsen av Storholmen och nära stranden på *Hellvi*-sidan vid Fardume träsk. Dessutom var dystarr då känd från *Hejde* träsk, i Tingstäde träsk på Duroj i *Hejnum* och på en holme mot väster (troligen vid Mil-lumgras och/eller Storglas i *Tingstäde*) samt från Våthagen i *Stenkyrka*. Under början av 1900-talet samlas denna växt på ytterligare några lokaler, då den hittas år 1906 vid Storträsk i Mästermyr, *Silte* (J. E. Ljungqvist i UPS) samt år 1909 i *Fröjel* (Gunnar Boberg i UPS). I Bengt Petterssons fältanteckningar (Umeå universitet) anges dystarr år 1942 även från kärr en km sydost Livräddningsstationen vid Skär på *Fårö*. Det motsvarar med all säkerhet bestånden i Nordermorarna (se nedan).

Under tiden för Projekt Gotlands flora har dystarr hittats i sydvästra delen av myren uppe på Torsburgen i *Kräklingbo* (Petersson 1989; kvar 2006), på Smisgrass i *Tingståde* (Stig Högström i PGF) samt från Avanäset på *Fårö* (Gösta Fåhraeus i PGF; Fåhraeus 1985, Högström 1992). Inom det senare området finns flera växtplatser fördelade på tre lokaler (gräns 500 m): 200 m nordost om Vessa Pers (kvar 2006), väster om Nordermorarna och rikligast i kärren i själva Nordermorarna. Sammantaget är dystarr känd från sju nutida lokaler på Gotland, där det på Nordermorarna finns flera växtplatser.

Litteratur:

- Bartholin, T. 1662. *Cista Medica Hafniensis*. - Hafniæ.
- Eisen, G. & Stuxberg, A. 1869. *Gotlands Fanerogamer och Thallogamer*. - Uppsala.
- Fries, E. Th. 1914. Några floristiska notiser från Gotland. - Svensk Bot. Tidskr. 8: 262-266.
- Fries, E. Th. 1920. Några gotländska växtlokaler. - Svensk Bot. Tidskr. 14: 341-344.
- Fries, E. Th. 1925. Några gotländska växtlokaler. - Svensk Bot. Tidskr. 19: 426-429.
- Fries, E. Th. 1942. Några gotländska växtlokaler. - Botaniska Notiser 1942: 409-412.
- Fröman, I. 1974. *Fanerogamer och kärllkryptogamer på Stora Karlsö*. - Naturhistoriska Riksmuseet, Stockholm.
- Fåhraeus, G. 1985. Om floran i Norsta Aura-området på Fårö. - Rindi 5: 75-87.
- Gärdenfors, U. (red.) 2000. Rödlistade arter i Sverige 2000. - ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Gärdenfors, U. (red.) 2005. Rödlistade arter i Sverige 2005. - ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Högström, S. 1992. Vitag, *Rhynchospora alba*, återfunnen på Gotland efter 100 år. - Rindi 12: 59-62.
- Högström, S. 2005. Timjansnyltrot, *Orobanche alba*, på Gotland 1998. - Rindi 25: 87-93.
- Högström, S. & Fåhraeus, G. 1983. Nyheter i Gotlands flora 1983. - Rindi 3: 6-15.
- Högström, S. & Sturevik, B. 1990. Nya växtplatser för myggnucklar upptäckta på Gotland. - Rindi 10: 62-68.
- Ingmansson, G. 1984. Fältveckan i juli 1984. - Rindi 4: 51-54.
- Ingmansson, G. 1990. Exkursionsrapporter. Hoburgen 29 juli. - Rindi 10: 86-87.
- Ingmansson, G. 1995. Stora Karlsös kärlväxtflora. - Rindi 15: 53-150.
- Ingmansson, G. 1997. Något om floran i Västerhejde socken. - Rindi 17: 15-23.
- Ingmansson, G. & Petersson, J. 2006. Gotska Sandöns flora. - Rindi 26: 1-120.
- Johansson, B. G. 1982. Exotisk inkomling i trädgårdsland. - Rindi 2 (nr 2): 8.
- Johansson, B. G. 1998. Odlade växter i Gotlands natur III. - Rindi 18: 51-161.
- Johansson, B. G. & Larsson, B. 1986. Nyheter i Gotlands flora 1985. - Rindi 6: 23-32.
- Johansson, B. G. & Larsson, B. 1996. Odlade växter i Gotlands natur I. - Rindi 16: 87-199.
- Johansson, B. G. & Larsson, B. † 1997. Odlade växter i Gotlands natur II. - Rindi 17: 47-139.
- Johansson, K. 1897. Hufvuddragen af Gotlands växttopografi och växtgeografi grundade på en kritisk granskning af dess kärlväxtflora. - K.V.A. Handl., Bd. 29:1.
- Johansson, K. 1910. Nyare bidrag till kännedomen om Gotlands kärlväxtflora. - Bot. Notiser 1910: 209-258.
- Johansson, K. 1912. Bidrag till de gotländska Pulsatillornas naturhistoria. - Svensk Bot. Tidskr. 6: 1-40.
- Jonsell, B. (red.) 2000. *Flora Nordica 1*. - Stockholm.
- Jonsell, B. (red.) 2001. *Flora Nordica 2*. - Stockholm.
- Karlsson, T. 1997. Förteckning över svenska kärlväxter. - Svensk Bot. Tidskr. 91: 241-560.
- Karlsson, T. 2002 a. Nyheter i den svenska kärlväxtfloran I. Ormbunksväxter - jordroksväxter. - Svensk Bot. Tidskr. 96: 75-93.
- Karlsson, T. 2002 b. Nyheter i den svenska kärlväxtfloran II. Korsblommiga - flockblommiga. - Svensk Bot. Tidskr. 96: 186-206.

- Karlsson, T. 2002 c. Nyheter i den svenska kärlväxtfloran III. Fjällgröneväxter - flockblommiga. - Svensk Bot. Tidskr. 96: 234-255.
- Karlsson, T. 2003. Nyheter i den svenska kärlväxtfloran IV. Enhjärtbladiga växter. - Svensk Bot. Tidskr. 97: 179-197.
- Landeberg, S. 1811. Flora Gothlandica. - Handskrift inlämnad till Kungl. Vetenskapsakademien.
- Larsson, B. 1985. Soptippen i Visby ur botanisk synpunkt. - Rindi 5 (nr. 1): 7-10.
- Larsson, B. 1995. Exkursionsrapporter. Grötlingbo den 23 maj 1994. - Rindi 15: 155, 157.
- Lindblom, A. (red.) 1838. Om O. Sperling och G. Fuirén samt deras bidrag till Skandinavien flora. - Fysiographiska Sällskapet Tidskrift 4:e h.: 378-381 (behandlar gotländska växter).
- Linnæus, C. 1745. Carl Linnæi Öländska och Gothländska Resa. - Stockholm och Upsala.
- Linné, C. v. 1761. Floræ Suecicæ Novitiæ. (I: Fauna Suecica, ed. 2). - Stockholm.
- Mossberg, B. & Stenberg, L. 2003. Den Nya Nordiska Floran. - Tangen, Norge.
- Petersson, J. 1989. Nyheter i Gotlands flora 1988. - Rindi 9: 3-15.
- Petersson, J. 1990. Nyheter i Gotlands flora 1989. - Rindi 10: 4-13.
- Petersson, J. 1991. Nyheter i Gotlands flora 1990. - Rindi 11: 16-27.
- Petersson, J. 1992. Nyheter i Gotlands flora 1991. - Rindi 12: 4-18.
- Petersson, J. 1993. Nyheter i Gotlands flora 1992. - Rindi 13: 14-26.
- Petersson, J. 1994. Nyheter i Gotlands flora 1993. - Rindi 14: 4-18.
- Petersson, J. 1995. Nyheter i Gotlands flora 1994. - Rindi 15: 4-17.
- Petersson, J. 1996. Nyheter i Gotlands flora 1995. - Rindi 16: 14-33.
- Petersson, J. 1997. Nyheter i Gotlands flora 1996. - Rindi 17: 3-14.
- Petersson, J. 1998. Hotade växter på Gotland. Del 1: Försvunna och akut hotade arter. - Rindi 18: 4-43.
- Petersson, J. 1999 a. Nyheter i Gotlands flora 1997 och 1998. - Rindi 19: 3-23.
- Petersson, J. 1999 b. Hotade växter på Gotland. Del 2: Sårbara arter. - Rindi 19: 59-118.
- Petersson, J. 2000. Nyheter i Gotlands flora 1999. - Rindi 20: 11-17.
- Petersson, J. 2001. Nyheter i Gotlands flora 2000. - Rindi 21: 5-15.
- Petersson, J. 2002. Nyheter i Gotlands flora 2001. - Rindi 22: 3-16.
- Petersson, J. 2003. Nyheter i Gotlands flora 2002. - Rindi 23: 47-64.
- Petersson, J. 2004 a. Nyheter i Gotlands flora 2003 och 2004. - Rindi 24: 3-25.
- Petersson, J. 2004 b. Inventering av nipsippa, Pulsatilla patens. - Rindi 24: 26-34.
- Petersson, B. 1971. Översiktsplan för Gotlandskusten. 1. Inventering av växtlighet och landskapsbild. - Visby.
- Rosén, J. P. & Wahlenberg, G. 1821: Gothlandiæ plantæ rariores. - Nov. Act. Ups. Ser. II Vol. VIII. Uppsala.
- Rosvall, S. 1976. Fagningros och jordsyren och andra gotländska växter. - Södertälje.
- Rosvall, S. 1981. En avvikande Corydalis-form. - Rindi 1 (nr 1): 12-14.
- Rosvall, T. 1979. Orobanché alba, timjansnyltrot, på Gotland. - Svensk Bot. Tidskr. 73: 1-6.
- Rosvall, T. 1986 a. Sippor. - Rindi 6: 4-22.
- Rosvall, T. 1986 b. Jörgen Fuirens och Otto Sperlings botaniska resa till Gotland 1623. - Rindi 6: 52-79.
- Svensson, R. 2006. Inventering av åkerogräs på Gotland 8-14 juli 2005. - Rapporter om natur och miljö – nr 2006: 4. Länsstyrelsen i Gotlands län.
- Walter, H. W. & Gillett, H. J. (eds.) 1998. 1997 IUCN Red List of Threatened Plants. Compiled by the World Conservation Monitoring Centre. IUCN – The World Conservation Union, Gland, Switzerland and Cambridge, UK.

Jörgen Petersson
Humlegårdsvägen 18
621 46 Visby

Ny växtplats rapporterad för timjansnyltrot *Orobanche alba* på Gotland

STIG HÖGSTRÖM

Med anledning av min artikel om timjansnyltroten *Orobanche alba* i *Rindi* Nr 3 2005 har en ny lokal inrapporterats. Det är Rune Johansson i Solna som skriver och berättar om ett fynd av arten vid Ireviken i Stenkyrka. Växtplatsen var belägen ungefär 100 m från kiosken/serveringen och det var tre exemplar på kortvuxet gräs med bland annat backtimjan *Thymus serpyllum*, som upptäcktes den 3 juli 1974. Växtplatsen var omgiven av sand, åt norr låga tallar och troligen några enbuskar. Rune Johansson återvände till platsen den 15 juli, nu i sällskap med Olof Frisk, orkidékännare och skribent. Då var växterna nedtrampade, de såg bara lite rester. Det är ju en livligt frekventerad badstrand, så utan några vidtagna skyddsåtgärder har en sådan här, rätt obetydlig växt liten möjlighet att överleva badsäsongen.

En raritet som klarat sig här i många år är röd skogslilja *Cephalanthera rubra*, men den är högväxt och uppseendeväckande vacker, så den trampar man inte på. Längre norrut, där det inte är så besökt av badgäster, finns ett par andra rariteter, näbbtrampört *Polygonum oxyspermum* och gotlandssolvända *Fumana procumbens*, men de växer inte så utmanande i sanden så att de riskerar att bli nedtrampade eller få en filt över sig.

Stig Högström
Stjärngatan 11
621 41 Visby

Timjansnyltrot *Orobanche alba*, Ireviken 3 juli 1974. Foto: Rune Johansson

Nytt och gammalt om asken, *Fraxinus excelsior*, på Gotland.

MATTIAS IWARSSON och INGVAR NORDIN

Ask är ett karaktärsträd på Gotland. Att arten är älskad och populär märks på att så många planterar ask som vårdträd och vindskydd runt gårdar över hela ön. En detalj man lägger märke till är, att träden ofta planteras nära husen vilket gör att de hamnar i djup skugga. Den naturliga populationen växer mest i kustnära lägen, ofta i ängen, men saknas på Gotska Sandön så när som på en liten buske. Asken har antagligen varit det viktigaste trädet på Gotland som lövfoder till djuren vintertid. Virket är mycket hårt, lämpligt till skärbrädor och ytor med högt slitage. På många håll runt ön utgör stora askträd också viktiga sjömärken. Liksom enen har den ökat kraftigt till massförekomst när bete och ängshävd upphört på många ytor. Ask kan i många fall vandra ut på klapperstensstränder men också bilda lummiga lundar som i Hien på Stora Karlsö. Den anses ha de högsta kraven på mullrik jord. Under askar bildas också fin lundjord. Man ser ofta hur föryngringen följer väg- och dikeskanter och tyvärr välter askar ibland stentun när fröna gror på olämpliga ställen.

Parasiter

På ask finns inte många svampar. Ett undantag är pälstickan (*Inonotus hispidus*), en specialitet för Gotland och Öland. Under exkursioner sedan mitten av 1960-talet har jag (Ingvar Nordin) särskilt intresserat mig för pälstickan. Jag har noterat den från 65 lokaler i Visby och i 33 av öns socknar, från Fårö till Vamlingbo och från Stora Karlsö i väst till Katthamra i öst. På Gotland faller lokalerna inom de områden där det finns mjukare, lerigare kalkstenar. Inga fynd finns från Lojsta hed, inte heller från de nordvästra delarna av ön med hårdare, renare kalkstenar.

Svampen är lätt att inventera, även från bil, på grund av den ettåriga fruktkroppens rejäla storlek och färg; som färsk rödbrun, svart i nekrotiserat stadium. Pälstickan förekommer i alléer, trädgårdar och ängen, ofta i människans närhet. Vårdväxtvalet är smalt: ask, lundalm *Ulmus minor*, oxel *Sorbus intermedia* och vildapel *Malus sylvestris*. Dessutom har den hittats tillfälligt på ytterligare fem arter med vardera en observation: skogsalm *Ulmus glabra* ssp. *glabra*, finnoxel *Sorbus hybrida*, vitt mullbär *Morus alba*, hybridplatan *Platanus* × *acerifolia*, och smalbladig ask *Fraxinus angustifolia*, de två sistnämnda i DBW:s botaniska trädgård, högt upp till väders i trädkronorna. Mullbärsträden med pälsticka växer vid Palissaderna i Visby.

Ask är det helt dominerande vårdträdet, dubbelt så ofta som lundalm. Oxel är vanligast i Visby och lättast att finna, exempelvis vid Paviljongspan norr om Botaniska trädgården, Strandpromenaden till Norderstrand och Kung Magnus väg vid Gutavallen. Tidigare fanns den alltid på oxlar i backen vid lasaretsallén, men de träden har ersatts med

Pälsticka *Inonotus hispidus* på oxel *Sorbus intermedia* 1980 vid Snäckgårdet, Visby. Foto: Ingvar Nordin.

pyramidavenbok, *Carpinus betulus*. Dock finns svampen fortfarande utanför Norderport. På tio lokaler är pälstickan antecknad från mer än ett substrat.

Förutom från Gotland är pälstickan känd från Öland, Bohuslän, Västergötland, Skåne, Småland och Östergötland (Sunhede i Larsson 1997). 1964 fann jag den i Föra på Öland, det andra fyndet på ön. Idag är 25 lokaler kända på ön (Tommy Knutsson personlig information). Första fyndet på svenska fastlandet kom 1969 när jag fann pälstickan på Stora Amundön i Askim i Västergötland. De bohuslänska fynden är i Tanum och Tjärnö samt nyligen från Lövön i Solberga (Saemund 1998).

När det är dags att revidera listan över svenska landskapssvamparna, bör den nu befintliga rödbruna jordstjärnan (*Geastrum rufescens*) liksom den eventuellt tilltänkta vinriskan (*Lactarius sanguifluus*) ersättas med pälstickan för Gotland.

En annan asksvamp, dock mer obemärkt, är askskinn (*Peniophora limitata*, syn. *P. fraxinea*). Den förekommer endast på oleacéer: ask, hängask, liguster och syren. På ask är den allmän. Det finns ströfynd av några ytterligare arter på ask, men de är "allätare" och ej specifika asksvampar.

Till de udda parasiterna hör *Eriophyes fraxinivorus* (Coulanos 1991), det lilla

T. v. Fingerask, Visby DBW:s botaniska trädgård oktober 1979. T.h. samma träd augusti 2003.
Foto: Ingvar Nordin

gallkvalster som angriper askens blommor, ibland så rikligt, att kronorna blir täta och brunsvarta. På håll kan det vara svårt att avgöra, om det är rik fruktsättning eller stor mängd av gallbildningar (ett zoöcecidium), exempelvis utanför Lye kyrka.

Epifytiska lavar.

Brosklavar, arter av släktet *Ramalina*, har jag (Ingvar Nordin) alltid haft en klockarkärlek till. Det är en fröjd att se alléträd med stoftimpregnation från aktivitet i omgivande landskapet och med rik förekomst av arter som *Ramalina calicaris*, *R. farinacea*, *R. fastigiata*, *R. fraxinea* och *R. pollinaria*. Jag har en känsla av att de rika förekomsterna inte är lika rika nu som för fyrtio år sedan.

Könsfördelning.

Ask har ett långt ungdomsstadium och blommor först efter 25-30 år. Blommorna

kommer tidigt på våren i maj, före bladen. De är oansenliga utan kron- och foderblad. Ståndarna tonar i brunt. Ask är mångbyggare, med vilket menas att den kan ha många kön. Vissa individer är rent hanliga, andra rent honliga. Det kan också finnas askar som är hermafroditer med mest han- eller mest honblommor. Proportionen varierar. På hermafroditerna finner man vanligtvis ganska få frukter medan de rent honliga kan ha mycket rik fruktsättning. Dessa toppår med fruktsättning återkommer vanligtvis vart femte år. Detta gynnar vissa fåglar exempelvis domherren som får mycket rikligt med föda sådana år. Frukten är en platt, ofta något vriden nöt. Att de fyra fruktbladen är vridna ökar flygförmågan, för de vindspridda frukterna. Bladen kan bli stora, över 25 cm långa med 4-7 parblad. De sitter parvis motsatta vilket är ovanligt bland svenska vedväxter. De svarta knoppfjällen är unika.

Ask är en art med ganska få trädgårdsformer åtminstone jämfört med ek och björk. Till de avvikande formerna hör vitbrokig och helbladig ask, vidare guld-, häng- och kålask samt den nya gotländska: fingerasken. Alla här nämnda kan ses i DBW:s trädgård.

Fingerask

I Näs socken på Gotland inträffade en mutation (språngvis uppträdande förändring av arvsanlagen) som resulterade i fingrade blad men även något avvikande skottbyggnad och sämre tillväxt än hos normala askar. Gotlandsbotanisten Bengt Pettersson fann den märkliga asken under 1940-talet och kunskapen om trädet fördes vidare till Jacob Hansson med plantskola i Snausarve intill Snoderån. Kvistar av fingerasken ympades på ungträd av ask. Det blev åtminstone tre som tog sig, kanske fler. Sedan odlades dessa träd i J. P. Hanssons plantskola i flera år och växte till sig.

Moderträdet i När dog eller försvann, enligt Jacob Hansson, och har inte återsetts fast det har gjorts eftersökningar (Mattias Iwarsson sommaren 1996) utmed vägarna i Näs socken. Det kan rapporteras att där finns väldigt många askar men inga med fingrade blad.

De tre ympade ungplantorna stod i många år innan uppsalabotanisten Ingvar Nordin gjorde ett besök i plantskolan 1961. Jacob Hansson visade runt sin gode vän, bland de olika träden och buskarna. När de kom till de tre fingeraskarna blev Ingvar mycket förvånad och intresserad och extra uppvärmd av Jacobs entusiasm. Detta var något utöver det vanliga. Standardverket Rehder (1949), "Dendrologins bibel", visade att detta var en ny form av ask som inte fanns med i någon tidigare publikation. Vännen Jacob Hansson, fick nog höra, att det vore väldigt fint om man kunde få ett av träden för DBW:s trädgård. Ingvar hade just blivit vidtalad av trädgårdsstyrelsens ordförande Konrad Hellsing, att ta det vetenskapliga ansvaret för trädgården och välja ut vilka växter som skulle odlas där.

Så kom det sig att ett av träden blev planterat i DBW, på Biskopsåkern innanför Murfallet. Placeringen blev öppen och solig men tillväxten gick mycket sakta då detta är ett riktigt blåshål. Trädet har numera ganska stora skador i barken på stammen. Bladen är små och därför växer det lite långsammare än andra askar. Särskilt på bilden från 2003

syns hur tätt bladverket blir med alla de handfingrade bladen och att skotten är korta. Den hamnade i fint sällskap med en mängd andra avvikande askar. Jacob Hansson brukade gå runt i trädgården och titta på dessa och andra speciella träd.

En av de tre ympade plantorna tog Ingvar med till Botaniska Trädgården vid Uppsala Universitet 1965, där den planterades på ett riktigt fint ställe söder om Orangeriet, på den södra sidan av Linnédammen. Samtidigt planterades bredvid en vanlig ask, som det senare skulle visa sig växer något fortare (4 meter högre 2004). 1961 vid det första besöket tog Ingvar också med pressat material för Trädgårdsherbariet (UPS). Där såg Mattias Iwarsson senare arket och fick klarhet i att det fanns en konstig ask med blad som fingrar i Botan i Uppsala. Den borde man leta efter på Gotland, dels i Näs socken dels på andra ställen.

Den tredje plantan behöll Jacob Hansson. Han var medlem i Baptistförsamlingen som hade ett Betaniakapell bara ett par kilometer söder om Snausarve på en gård som också heter Snausarve. När man skulle snygga upp i trädgården runt kapellet tog Jacob Hansson och planterade den tredje fingerasken direkt vid infarten. Samtidigt satte han ytterligare några vanliga askar runt huset. Det dröjde ända till 1989 då Mattias Iwarsson åkte förbi och råkade upptäcka trädet. Även han tog beläggexemplar för herbariet. Det var i augusti och just det året hade det blivit mycket frukter. Några av frukterna såddes men inga ville gro. Fröna verkade små och helt sterila. Inte heller frön från Uppsala Botaniska trädgårds exemplar har grott.

Sedan dröjde det några år innan Ingvar och Mattias kom överens om att beskriva fingerasken i Lustgården 2004 med bilder och en latinsk diagnos: *Fraxinus excelsior* L. forma *digitata* I. Nordin & M. Iwarsson. Som typ för namnet utsågs ett herbarieark från det odlade trädet i DBW:s trädgård. En sådan här mutation kan naturligtvis uppkomma flera gånger och därför bör just denna genotyp ha ett sortnamn. När och om denna klon av fingerasken kommer ut på marknaden behövs ett sortnamn också, och vårt förslag är ganska självklart:

Fraxinus excelsior f. *digitata* 'J.P. Hansson'

Sorten uppkallas efter plantskolemannen som räddade fingerasken åt eftervärlden. Beskrivningen av sorten är densamma som i Lustgården (2004).

Hösten 2004 kontrollerade Ingvar trädet vid Snausarve Betaniakapell, som numera är i privat ägo. Fingerasken har ett icke ringa värde, förutom att vara det kanske senaste tillskottet till Gotlands flora, därtill ny för vetenskapen. Vi vet inget om moderträdet, vilt eller odlat, troligen lika mycket vilt som det allra mesta av ask på ön.

Hortikulturellt, dendrologiskt, är fingerask ganska lovande med en måttlig storlek, sammanhållen krona och vackert bladverk. Arbetet att ympa fingerask för att få den spridd har startat. För Gotlandsbotanister är det värt att hålla i minnet, att allmänna arter som ständigt omger oss kan erbjuda oväntade former, som kan besitta visst skönhetsvärde och vara värda att rädda. Fingerasken med det försvunna moderträdet och räddningsaktionen är ett gott exempel. I våra trädgårdar och parker omger vi oss med massor av udda buskar och träd som räddats, främst tack vare människans fascination i alla tider för det avvikande. Tänk på alla träd med avvikande små, brokiga, flikiga eller röda blad eller

på dem med pelarform, hängform eller krypform. Exempel på svenskt material av detta slag är ornäsbjörk (från Lilla Ornäs i Dalarna), pelarasp (från Älgårås i Västergötland) och nu fingerask (från När på Gotland).

Ingvar Nordin tackar Lars Åke Pettersson, Visby, god exkursionskamrat i gotländska marker under 50 år.

Litteratur

- Coulianos, C-C. & Holmåsen, I. 1991. Galler. En fälthandbok om gallbildningar. Interpublishing. 317 pp.
Iwarsson, M. & Nordin, I. 2004. Fingerask (*Fraxinus excelsior* f. *digitata*) en avvikande form från Gotland. Lustgården 84:11-18.
Larsson, K. H. (red.) 1997: Rödlistade svampar i Sverige. - Artfakta. 547 pp. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
Rehder, A. 1949. Bibliography of Trees and Shrubs, hardy in the cooler temperate regions of the northern hemisphere. Jamaica plain. 996 pp.
Westerström, S. A., Hillefors, Å. & Saemund, L. G. 1998. Natur på Lövön. 203 pp. Tre Böcker, Göteborg.

Mattias Iwarsson
Malma Bergsväg 26
756 45 Uppsala

Ingvar Nordin
Paternosterg. 28, 2 tr.
414 67 Göteborg

Herbariebelägg för fingerask *Fraxinus excelsior* f. *digitata* Gotland, Visby, DBW:s botaniska trädgård 24 augusti 2003. (UPS holotyp, S isotyp).
Foto: Ingvar Nordin

Exkursionsrapporter 2005

Ålarve i Rone 27 augusti 2005-08-29

Ålarve naturreservat ligger alldeles söder om Ronehamn. Det är en flack, vacker strand, mycket lättgången – faktiskt det enda reservatet på Gotland som är handikappanpassat. Nära grinden stod tusentals vitkindade gäss och kacklade. Solen kom och gick och det blåste ganska friskt, som tur var från sydväst, så vi hade delvis lä av tallskogen.

Stranden är inte så artrik så vi tittade noga på allt som blommade. Tidigare på sommaren är triften, *Armeria maritima*, oerhört anslående här, men idag såg vi bara några enstaka blommande exemplar. Just nu var det nog den baltiska strandmalörten, *Seriphidium maritimum* ssp. *humifusum*, som dominerade. Kustarun, *Centaurium littorale*, rosa och lågvuxen, fanns lite här och var. Rödtoppa, *Odontites vulgaris*, var också vanlig, några exemplar dock mycket små. Området betas av får (och av gäss!) och många växtarter måste anpassa sig till detta och är då extremt lågväxande.

Vi såg tre olika tistelarter, jordtistel, vägtistel och spåtistel. Gulkämpar blommade fint, liksom liten blåklocka, ögontröst, höstfibbla, brunört och knutnarv (*Cirsium acaule*, *C. vulgare*, *Carlina vulgaris*, *Plantago maritima*, *Campanula rotundifolia*, *Euphrasia stricta* var. *brevipila*, *Leontodon autumnalis*, *Prunella vulgaris*, *Sagina nodosa*).

I strandskonorna såg vi den rödanlupna glasörten, *Salicornia europaea*, och även saltört, *Suaeda maritima*. Havssäv, *Schoenoplectus maritimus*, och blåsäv, *S. tabernaemontani*, kantade stranden och i en liten strandvät växte spikblad, *Hydrocotyle vulgaris*.

Vi fikade längst ute på Langård och då lyckades Jörgen till slut leta upp några strandnålar, *Bupleurum tenuissimum*, en mycket liten flockblomstrig art som vill ha just en sådan här miljö. Efter detta vände vi 18 deltagare näsan norrut och gick samma väg tillbaka till bilarna.

Exkursionsledare var Gun Ingmansson.

Svampexkursion den 2 oktober 2005 i Myrände

Så var det dags för årets kryptogamexkursion och vi for från Atlingbo kyrka ner till Myrände, ett fuktigt betat barrskogsområde. Vädret hade länge varit varmt och torrt varför svamptillgången var ytterst ringa. Trots detta lyckades de 15 deltagarna leta fram fruktkroppar av hela 26 arter, men många av exemplaren var skröpliga och svårbestämda. Vackrast var den mönjeröda skålsvampen. Det bästa fyndet var ett exemplar av sienamusseron, som har beteckningen VU (sårbar på rödlistan). Denna art kännetecknas av att hatten är gulbrun och knottrig i mitten och att foten är försedd med trekantiga fjäll som har uppåtriktad spets. På Gotland blev den först funnen 1990 och Myrände blir den sjunde växtplatsen här. Den är inte känd från övriga Skandinavien. – Vidare såg vi stora

kuddar av blåmossa, tidigare kallad falsk vitmossa, som förekommer på torvmark. Till sist intog vi vår fika. Ledare var Kerstin Gahne och

Elsa Bohus Jensen

I nedanstående lista följer nomenklaturen Hallingbäck, T. & Aronsson, G. (red.) 1998: Ekologisk katalog över storsvampar och myxomyceter. ArtDatabanken, SLU, Uppsala, 2nd revised and extended printing.

<i>Aleuria aurantia</i>	mönjeskål
<i>Amanita citrina</i>	vitgul flugsvamp
<i>Amanita muscaria</i>	röd flugsvamp
<i>Amanita porphyria</i>	mörkringad flugsvamp
<i>Boletus badius</i>	brunsopp
<i>Calocera viscosa</i>	gullhorn
<i>Chroogomphus rutilus</i>	rabarbersvamp
<i>Clitocybe geotropa</i>	håggtrattskevlung
<i>Coprinus comatus</i>	fjällig bläcksvamp
<i>Cortinarius fraudulosus</i>	granrotpindling
<i>Cortinarius lividoochraceus</i>	rynkpindling
<i>Cortinarius percomis</i>	kryddspindling
<i>Cortinarius vespertinus</i>	vagabondspindling
<i>Fomitopsis pinicola</i>	klibbticka
<i>Galerina marginata</i>	gifthattung
<i>Hebeloma edurum</i>	kakaofränskevlung
<i>Hydnum rufescens</i>	rödgul taggsvamp
<i>Inocybe geophylla</i> var. <i>lilacina</i>	violettt sidentrådskevlung
<i>Paxillus atrotomentosus</i>	sammetsfotad pluggskevlung
<i>Russula caerulea</i>	puckelkremla
<i>Russula queletii</i>	krusbärskremla
<i>Russula sardonia</i>	tårkremla
<i>Sarcodon imbricatus</i>	fjällig taggsvamp
<i>Tricholoma joachimii</i>	sienamusseron

Därtill en jordstjärna (släktet *Geastrum*) och en fingersvamp (släktet *Ramaria*).

Exkursionsrapporter 2006

Adam och Eva den 21 maj 2006

Det hade regnat hela natten och även under morgonen, men när vi samlades vid Sproge kyrka hade det väl direkt inte klarnat upp, men det regnade i alla fall inte. Förvånansvärt många, ungefär 30 personer, hade trotsat vädret och vi trängde ihop oss i bilarna och åkte till Klase fiskeläge där vi parkerade. På väg till vårt mål stannade vi till och Anncatrin Hjernqvist pekade ut en ny lokal för gullknapp *Cotula coronopifolia*. Den upptäcktes ju

för två år sedan vid Rullen som ligger alldeles norr om Klase och troligen är det fåglarna som har fortsatt att sprida den vidare.

Vi gick därefter in i beteshagen som ligger norr om vägen och som hyser en så fin population av Adam och Eva *Dactylorhiza latifolia* att den brukar lysa lång väg. Markägaren hade omtänksamt nog hägnat in den rikaste delen med ett elstängsel, så att orkidéerna skall hinna utvecklas innan fåren kommer åt dem. Vi var kanske något tidigt ute för en oändlig mängd Adam och Eva var ännu helt små och outvecklade. Här fanns endast gula exemplar, men alla göknycklar *Anacamptis morio* blandade sig i med sin djupt violetta färg. Vi såg också en krutbrännare *Neotinea ustulata* i knopp liksom flera nattvioler *Platanthera bifolia*. Gullvivor, mandelblom, kattfot och blå viol (skogsviol) kunde också avnjutas (*Primula veris*, *Saxifraga granulata*, *Antennaria dioica*, *Viola riviniana*).

Fikat intog vi i fiskeläget medan en dimma vältrade sig in väster ifrån. När vi var klara åkte vi vidare norrut och tog av mot Kebbe i Eksta. Vi körde ända ner till fågelskyddsområdet och gick sedan in i det skifte som om några veckor hyser så många salepsrötter *Anacamptis pyramidalis*, öster om vägen. Nu klev vi vidare in i det färbetade området som ligger öster om och fick då vårt lystmäte på Adam och Eva och göknycklar. De växer på de något torrare ryggarna och även här var det nästan enbart gula individer av Adam och Eva - även om vi fick se ett tiotal av den röda färgformen. Göknycklarna visade också några andra färgformer: vita och rosa. Några krutbrännare var helt i blom. Märkligt att två så lika lokaler har kommit så olika långt, trots att de bara ligger ett par kilometer från varandra och är belägna lika långt från vattnet!

Vårens tidigaste orkidéer kan verkligen glädja en frusen människa och att det är växtvärldens artrikaste familj gör inte saken sämre. Betänk att nästan var tionde blomväxtart är en orkidé!

Gun Ingmansson

Ängesresan den 11 juni 2006

I försommarens första värmebölja samlades vi i Visby för att tillsammans göra en bussresa till några av Gotlands alla ängen, de sista resterna av ett forntida kulturlandskap. I Sverige finns numera endast ca 500 ha hävdad ängsmark, varav Gotland har cirka 300 ha. Detta är dock bara 1% av vad som fanns för 150 år sedan på Gotland!

Alla ängen har sin egen karaktär och vår tanke var att presentera fyra olika. Nu blev det inte riktigt som vi tänkt oss, för det änge som skulle representera de fuktiga, Käldänget i Garda, var alldeles för vått och hade inte fått fram sin fina flora av blodtopp, gökblomster och hartmansstarr (*Sanguisorba officinalis*, *Lychnis flos-cuculi*, *Carex hartmanii*) ännu. Men de fyra olika ängerna vi besökte under dagen visade så generöst upp sin försommarflora att vi ändå blev nöjda.

Hägur änge ligger i Eksta socken, alldeles intill Kebbevägen som går till Langstiteviken. Det är ett närapå helt trädlöst område, knappt 4 ha stort, med bara några få

Svinrot *Scorzonera humilis* och ängsresenärer i Bendes strandänge, Anga. Foto: Marita Westerlind

tallar och björkar i den norra delen. Det här ängset har hävdats under lång tid, slåss och efterbetas, men fagas antagligen inte eftersom det knappast behövs. Här var det svårt att undvika att sätta ner foten på en krutbrännare *Neotinea ustulata* eller göknyckel *Anacamptis morio*! Sankt Pers nycklar *Orchis mascula* var också mycket vanliga. En helt vit krutbrännare och även någon som var mer eller mindre brun rönt uppmärksamhet. Tvåblad och brudsporre (*Listera ovata*, *Gymnadenia conopsea* var. *conopsea*) var just till att börja blomma. Ängssmörblommor *Ranunculus polyanthemos* ssp. *×polyanthemoides* och höskallror *Rhinanthus serotinus* ssp. *vernalis* lyste gula liksom svinroten *Scorzonera humilis*, även om de flesta var överblommade. Dvärgviolen *Viola pumila* med sin ljusa blomfärg och smala blad blommade vackert. Kattfoten *Antennaria dioica* var närapå överblommad, däremot kunde vi bara se bladen på den gula svärdsiljan *Iris pseudacorus* som stod i en lite fuktigare del. Hönsarv, rödklöver, vildlin, strandmaskros och darrgräs (*Cerastium fontanum*, *Trifolium pratense*, *Linum catharticum*, *Taraxacum suecicum* och *Briza media*) tittade vi också på innan det var dags att kliva på bussen. Nu skulle vi åka tvärs över ön till Östergarn socken.

Anders Lekander, vice ordförande i Ängskommittén på Gotland, som deltog i resan, passade på att berätta om deras arbete, om ängens historik och skötsel. Han berättade bl.a. att kommittén belönar olika brukare varje år för deras insatser. Arbetet med att hävda de här områdena är omfattande och kräver ett stort engagemang. Det kan vara ända upp

till 10 ha som skall skötas, med fagning, slåtter, efterbete, hamling (klappning) osv.

I Gammelgarn saktade bussen in så att vi kunde titta på blodnejlika *Dianthus cruentus*, som just hade börjat blomma. Den växer på tomten till en sommarstuga, på torr gräsmark mellan själva trädgården och vägen. Hur den hamnat här vet markägaren inte, bara att den funnits där i mer än 30 år nu.

Nu var vi kaffesugna, så när bussen stannade vid Östergarns prästänge började vi omedelbart med matsäcken. Någon gick en sväng bakom en tätare del av ängset och kom tillbaka med ett enormt exemplar av vitsippa, *Anemone nemorosa*. Så när vi startade vår vandring letade vi oss fram till en (?) utbredd klon av mycket högvuxna vitsippor. Blommorna, de som ännu inte hade vissnat, var cirka 7 cm i diameter. Några exemplar verkade dessutom ha tandade kronblad. Här växte också resans första vita skogslilja, *Cephalanthera longifolia*. Vi letade oss sedan ut på det mer öppna området och fick se ännu mer göknycklar, brudsporrar och Sankt Pers nycklar. Men grönkullorna, *Dactylorhiza viridis*, som inte alls är vanliga på Gotland, väckte extra uppmärksamhet. Vi såg nog ca 50 exemplar, alla i perfekt blomning. I det här ängset finns späd ögontröst *Euphrasia stricta* var. *tenuis* men även enstaka svensk ögontröst *E. stricta* var. *suecica* som bara finns på Gotland. De är båda tidigblommande, slåtteranpassade och ytterst känsliga för igenväxning, kvävegödsling m. m. Den späda var precis i början av sin blomning, men den svenska lyckades vi inte leta upp.

Bendes strandänge i Anga hör till de största hävdade ängerna på Gotland med sina 10 ha. Det ligger vid havet och är den sista resten av ett milslångt område av ängar som hölls i hävd ända fram till början av 1900-talet. Ungefär halva ängset är ett helt öppet strandänge, medan den inre delen är ett lövänge. Vi vandrade bort mot ängset och letade förgäves efter salespsrot, *Anacamptis pyramidalis* som finns här i mängd, men det var alldeles för tidigt. En hel del toppjungfrulin och korskovall (*Polygala comosa*, *Melampyrum cristatum*) fick vi se redan innan vi klev över stättan. Väl inne i ängset fanns grårosa hav av johannesnycklar *Orchis militaris* och även den vita skogsliljan var ställvis ganska vanlig. Göknycklar, tvåblad och Sankt Pers nycklar fanns förstås, men vi fick se skogsknipprotens *Epipactis helleborine* blad och en Jungfru Marie nyckel *Dactylorhiza maculata* ssp. *maculata* i knopp. Tätörtens *Pinguicula vulgaris* blå blommor och backklöverns *Trifolium montanum* vita fanns där och ute på strandängset lyckades vi leta upp några blommande svenska ögontröstar. I ett fuktigt parti hittades klubbstarr *Carex buxbaumii* ssp. *buxbaumii*.

Nu var vi rejält varma, för trots närheten till havet var det nog mer än 25 grader i skuggan. Men i bussen var det svalt när vi styrde norrut mot Norrlanda. Vi skymtade tovsippor *Anemone sylvestris* utanför bussfönstret, men stannade inte förrän vi var framme vid Liste strandänge. Hela området söder om Hammars fiskebodan var fram till 1930-talet slåtterängar, men nu är det bara ett mindre skifte kvar som hävdas. Ängset sluttar mot öster och har både riktigt torra och fuktiga delar. Vi vandrade från parkeringsplatsen genom ett område med forngravar, ut på en riktig torräng. Fältsipporna *Pulsatilla pratensis* stod i frukt, men tjärblomster *Lychnis viscaria* hade just slagit ut. Väddklint och slåtterfibbla (*Centaurea scabiosa*, *Hypochoeris maculata*) var i knopp. Liste änge hyser

en hel del Adam och Eva *Dactylorhiza sambucina* och här på den torrare delen var de helt överblommade. Vi fick dock se hyfsat fräscha exemplar längre ner i området. Här är den röda färgformen vanlig också. När vi gått över en stätta kom vi till en friskare del av ängset. Här växte tätört och ormtunga *Ophioglossum vulgatum* och de båda finlemmade starrarterna fågelstarr och hårstarr, *Carex ornithopoda*, *C. capillaris*. Vi letade också fram ett exemplar av en svensk ögontröst. När vi vandrade ut mot vattnet var marken ännu fuktigare. Här stod dagens enda flugblomster *Ophrys insectifera*, men också kärrbräsmå, kabbleka, majvivor och kärtistlar (*Cardamine pratensis* ssp. *paludosa*, *Caltha palustris*, *Primula farinosa*, *Cirsium palustre*). Några ängsnycklar *Dactylorhiza incarnata* liknade mest blodnycklar, var. *cruenta*, men hade inte fläckiga blad. Vi vadade genom hundkex och nässlor (*Anthriscus sylvestris*, *Urtica dioica*), vilket visade att vi befann oss i en ohävdad del, och tittade lite på några mindre buskar med vildpäron *Pyrus pyraeaster*. Moderträdet kunde vi inte hitta - kanske finns det inte längre kvar. Innan vi var tillbaka vid bussen tittade vi på det stora beståndet med luktvicker *Vicia tenuifolia*.

Vi avslutade med en snabbfika och försäljning av kort och tröjor. Klockan var redan halv fyra och vi hade precis hunnit med att besöka fyra av Gotlands hävdade ängen - bara ca 160 kvar!

Gun Ingman

De Vilda Blommornas Dag – Solsänet i Sproge den 18 juni 2006

Bil efter bil rullar in på parkeringsplatsen vid Sproge kyrka och även ett antal cyklar. Exkursionsledarna måste be alla att packa ihop sig i bilarna inför transporten till vårt exkursionsmål. Solsänet ligger egentligen ganska nära kyrkan fågelvägen, men med bil får man köra Braidfloar, som vägen mellan kyrkan och gården Ajsarve kallas. Det löste sig fint och vi fick alla plats på den lilla parkeringen i Backänet, ett ohävdad änge som ligger öster om Solsänet. Där fanns ytterligare någon deltagare som tagit sig direkt till målet och sammanlagt var vi nu 54 människor som vandrade in i ett av Gotlands alla försommarvackra ängen.

Solsänet är en hävdad del av ett stort lövskogsområde med många fornlämningar som skeppssättningar och husgrunder från tiden strax efter Kristi födelse. Här finns stora öppna ytor omgivna av tätare träd- och buskridåer. Många av askarna (*Fraxinus excelsior*) är tyvärr drabbade av asktoppsjukan och såg inte pigga ut. Ek, lundalm och en del tall och björk finns också, liksom hassel, hagtorn och nyponrosor (*Quercus robur*, *Ulmus minor*, *Pinus sylvestris*, *Betula* sp., *Corylus avellana*, *Crataegus* sp. och *Rosa* sp.).

Under en del hasslar och träd växte myskmadra *Galium odoratum*, tyvärr inte längre i blom, medan släktingarna färgmåra och vitmåra (*Asperula tinctoria* och *Galium boreale*) blommade fint längre ut i ljuset. På en kampfgrav blommade blodnäva *Geranium sanguineum* och skogsnäva *G. sylvaticum* fanns inte långt där ifrån. Vi tittade på Sankt Pers nycklar *Orchis mascula*, varav de flesta var överblommade, och på tvåblad *Listera*

ovata, som fanns på många ställen. Nattviol *Platanthera bifolia* kunde vi också njuta av och en skogsknipprot *Epipactis helleborine* stod i hård knopp. Höskallra, käringtand, slätterfibbla, ängssyra, ängskovall, vildlin, brunört, prästkrage och brudbröd (*Rhinanthus serotinus* ssp. *vernalis*, *Lotus corniculatus*, *Hypochoeris maculata*, *Rumex acetosa*, *Melampyrum pratense*, *Linum catharticum*, *Prunella vulgaris*, *Leucanthemum vulgare* och *Filipendula vulgaris*) blommade vackert på de öppna områdena. Ormbär *Paris quadrifolia* och nässelklocka *Campanula trachelium* i knopp stod lite skuggigare. Mandelblom, getväppling och humleblomster (*Saxifraga granulata*, *Anthyllis vulneraria* och *Geum rivale*) var överblommade medan ängsvädden *Succisa pratensis* ännu inte hade slagit ut. Vi jämförde humlelusern *Medicago lupulina* med trädklöver och jordklöver (*Trifolium dubium* och *T. campestre*) och njöt av de lysande blommorna hos tjärblomstret *Lychnis viscaria*. Skogsfibblor *Hieracium* sect. *Hieracium* växte i utkanterna medan ett bestånd av klasefibbla *Crepis praemorsa* lyste gula mitt i ängst.

Alldeles intill slätterboden hittade någon en krollilja *Lilium martagon* – hur den nu kommit dit? Som avslutning fikade vi förstås i det behagliga vädret och då passade vi på att berätta lite allmänt om De Vilda Blommornas Dag. Deltagarna kunde också köpa alldeles färska exemplar av Gotska Sandöns flora och Gotlands orkidéer. Som ledare fungerade Elsa Bohus Jensen och

Gun Ingmansson

De vilda blommornas dag den 18 juni 2006 Trojaborg – Kärleksstigen – Åhsbergsska hagen

Under ledning av Bo Göran Johansson och Dan Paulsen samlades 37 förväntansfulla exkursionsdeltagare vid parkeringsplatsen söder om Trojaborg. Efter en kort information där det bland annat informerades om att den nya Sandöfloran och nytrycket av Orkidenumret fanns att köpa begav vi oss strax efter klockan 10 för att vandra norrut nedanför Galgberget.

Under vandringen sågs rött oxbär, berberis, balkanoxel, skogsalm och syren (*Cotoneaster scandinavicus*, *Berberis vulgaris*, *Sorbus graeca*, *Ulmus glabra* och *Syringa vulgaris*) i skogen norr om parkeringen. På det öppna området norr därom noterades mängder av gul fetknopp samt skatnäva, solvända, fältsippa (*Sedum acre*, *Erodium cicutarium*, *Helianthemum nummularium* och *Pulsatilla pratensis*). Även vit och sexkantig fetknopp (*Sedum album* och *S. sexangulare*) sågs. Bo Göran berättade om hur man skiljer dem åt. Vidare såg vi färgmåra, brudbröd, alvaroxbär, svartoxbär, liguster, tysk lönn (*Asperula tinctoria*, *Filipendula vulgaris*, *Cotoneaster canescens*, *C. niger*, *Ligustrum vulgare* och *Acer pseudoplatanus*). Längs stigen norr om det öppna området stod gullregnet *Laburnum anagyroides* i sin prydno med blommor i olika gula nyanser. Bo Göran berättade att gullregn planterats in som för att bilda en allé. Längre upp längs denna stig såg vi silverpoppel *Populus alba* och därunder en stinkriskra *Lactarius cisticarius* och sedan möttes vi av den starka doften av ramlök *Allium ursinum*.

Enstaka hallon *Rubus idaeus* fanns också och vidare såg vi hägg, lind (*Prunus padus*, *Tilia cordata*) samt nejlikrot och humleblomster (*Geum urbanum* och *G. rivale*) och hybriden mellan dem, löktrav, akleja, fläder (*Alliaria petiolata*, *Aquilegia vulgaris*, *Sambucus nigra*) samt murgröna *Hedera helix* i mängder. Den får väl närmast anses som en karaktärsväxt i området närmast berget tillsammans med skogsklematis *Clematis vitalba* som också förekommer i mängd nedanför berget. På ett ställe har murgrönan, med hjälp av störrar, bildat en portal över stigen. Bo Göran visade sedan på vägtorn, stinknäva, ask, snärjmåra, teveronika, krustistel, vejsel, stor kustruta, och spärroxbär (*Rhamnus cathartica*, *Geranium robertianum*, *Fraxinus excelsior*, *Galium aparine*, *Veronica chamaedrys*, *Carduus crispus*, *Prunus mahaleb*, *Thalictrum minus* ssp. *minus* och *Cotoneaster divaricatus*). Sedan visade Bo Göran på ett exemplar av tvåblad *Listera ovata* som växte alldeles intill stigen. Längre fram såg vi pukvete, benved, sibirisk björnloka, fågelbär, sårläka, rynkoxbär, parkolvon och stenfrö (*Melampyrum arvense*, *Euonymus europaeus*, *Heracleum sphondylium* ssp. *sibiricum*, *Prunus avium*, *Sanicula europaea*, *Cotoneaster bullatus*, *Viburnum lantana* och *Lithospermum officinale*). Inne i Åhsbergsga hagen i det östra kärret hade Dan lokaliserat flugblomster *Ophrys insectifera* som fanns i två exemplar och därinne förevisades även fjälltätört, sumpnycklar och vaxnycklar (*Pinguicula alpina*, *Dactylorhiza majalis* ssp. *traunsteineri* och *D. incarnata* var. *ochroleuca*). Medhavd matsäck inmundigades i gräset i hagen och efter att exkursionsdeltagarna hurrat för exkursionsledaren som tack för utträttat värv tågade vi åter till utgångsplatsen.

Dan Paulsen

De vilda blommornas dag den 18 juni 2006 – Valle änge, Rute

Vid vägen västerifrån mot Puttersjaus ligger Valleängena söderut. Cirka 40 intresserade började i det överst mot slutningen på kyrkans mark liggande ängset, som trots årlig hävd visar tecken på att vara något igenvuxet. I det lummiga ängset har grässlålen luckrats upp och ramslök *Allium ursinum* har etablerat sig. Förutom flera av de vanliga ängesväxterna märks även ängssmörbomma, vårärt, myskmadra, skogsförgätmigej, ängstoppklocka och vit skogslilja (*Ranunculus polyanthemoides* ssp. *× polyanthemoides*, *Lathyrus vernus*, *Galium odoratum*, *Myosotis sylvatica*, *Campanula glomerata* ssp. *glomerata*, *Cephalanthera longifolia*).

Längre ned i slutningen, där marken planar ut ligger Valle änge. Detta änge har stora öppna slåtterytor och endast enstaka hässlen och träd. Genom sin friska karaktär pekar växtligheten på att ängset får tillräckligt med vatten från slutningen i väster. Här finns en rik och varierad ängsflora stående i en tät grässlå.

Vi kom in i ängset nära huset i nordväst. Här var förhållandena lite torrare, vilket visades genom förekomster av brudbröd, backklöver, solvända, gullviva, färgmåra, darrgräs och ängshavre (*Filipendula vulgaris*, *Trifolium montanum*, *Helianthemum nummularium*, *Primula veris*, *Asperula tinctoria*, *Briza media*, *Helictotrichon pratense*). Här

växte också ett bestånd av ormbunken låsbräken *Botrychium lunaria*. Bland orkidéerna hittades göknycklar, vit skogslilja, tvåblad, vanlig brudsporre, krutbrännare, Sankt Pers nycklar och skogsnattviol (*Anacamptis morio*, *Cephalanthera longifolia*, *Listera ovata*, *Gymnadenia conopsea* var. *conopsea*, *Neotinea ustulata*, *Orchis mascula*, *Platanthera bifolia* ssp. *latiflora*). Skogsknipprot *Epipactis helleborine* förekom endast med blad. Söderut längs västra kanten ökade fuktigheten och majsmörblomma, humleblomster, ängstoppklocka samt skogsnycklar noterades (*Ranunculus auricomus*, *Geum rivale*, *Campanula glomerata* ssp. *glomerata*, *Dactylorhiza maculata* ssp. *fuchsii*). Skuggigare stod midsommarblomster, ormbär och skogsstarr (*Geranium sylvaticum*, *Paris quadrifolia*, *Carex sylvatica*). På de öppna slätterna i södra delen av ängst växte gott om johannesnycklar *Orchis militaris*. Centralt i ängst och mot öster var det fuktigare. Här växte kärrbräsmå, strandviol, vattenmynta, läkevänderot och kärrtistel (*Cardamine pratensis* ssp. *paludosa*, *Viola persicifolia*, *Mentha aquatica*, *Sambucus officinalis*, *Cirsium palustre*).

Efter denna rundvandring var det dags för matsäcken, vilken intogs vid borden i kyrkans del av ängarna. Som exkursionsledare fungerade Fabian Mebus, Lars-Åke Petersson och Jörgen Petersson som också skrev denna rapport.

Exkursion till Verkmyr och Harudd i Hall den 2 juli 2006

Sommaren började bli hetare och hetare och torkan hade redan börjat bränna växtligheten på kalkhedarna. Efter samlingen vid kyrkan i Hall bar det iväg till Verkmyr. I den källmyrslika sydvästra kanten av Lillmyr hittade vi bland axagtuvorna flera orkidéer, där blodnycklar, sumpnycklar, kärrknipprot, vanlig brudsporre och luktsporre (*Dactylorhiza incarnata* var. *cruenta*, *D. majalis* ssp. *traunsteineri*, *Epipactis palustris*, *Gymnadenia conopsea* var. *conopsea*, *G. odoratissima*) kan nämnas. På närbelägna kalkhällar kröp gotlandssolvändan *Fumana procumbens* och här fanns också några exemplar av salepsrot *Anacamptis pyramidalis*.

Utloppet från Verkmyr och Lillmyr går i sydväst över plana kalkhällar. I den upptorkade kalkbleken blommade flocksvalting *Baldellia ranunculoides*, medan källnaten *Potamogeton coloratus* mest såg förkrympt ut i torkan.

Vi passerade ett smalt agområde och öster därom utbreddes sig en trevlig alvarmark. Även om växtligheten var starkt påverkad av torkan noterade vi gott om alvarglim, grå småfingerört, gotlandssolvända, bergskrabba, liten sandlilja, alvargröslök och fjällgröe (*Silene uniflora* ssp. *petraea*, *Potentilla subarenaria*, *Fumana procumbens*, *Globularia vulgaris*, *Anthericum ramosum*, *Allium schoenoprasum* var. *alvarense*, *Poa alpina*).

Vi bytte nu position och intog matsäcken vid Harudd i nordvästra delen av socknen. Efter mat- och vätskeintag besåg vi gulyxne *Liparis loeselii* i en grusgrop i närheten. Denna raritet blev livligt förevigad av de deltagande fotografierna. Eftersom nu närmast tropisk middagshetta infunnit sig avslutades dagens exkursion, vilken leddes av Jörgen Petersson.

Gotlands Flora på väg

Den första delen av Gotlands Flora håller på att bli klar. Den kommer att ge en presentation av närmare etthundra botaniska utflyktsmål på Gotland, från Hoburgen till Gotska Sandön, och blir rikt illustrerad med kartor, foton och en del akvareller. Hela floraverket kommer att omfatta tre böcker. Genom att dela upp det så, hoppas vi få fram mer lätthanterliga volymer som man också kan ta med sig ut i fält. Den första delen kommer antagligen att omfatta drygt 300 sidor. Nästa del, som förhoppningsvis kan komma ut inom ett år efter den första delen, kommer bland annat att beskriva landskap, klimat och botanisk utforskning, biotoper, växthistoria och floraförändringar. Den tredje delen ger slutligen en genomgång av samtliga arter som är kända från Gotland och deras äldre och nutida förekomst på ön.

Vi hoppas kunna lägga fram första delen av Gotlands Flora före sommaren 2007. Vi återkommer med mer information i nästa nummer av Rindi, som beräknas vara klart i god tid före sommaren.

Öppet hus sommaren 2007

Vi har som tidigare Öppet hus-träffar i år, med början måndag 28 maj. Alla som har frågor, behöver bestämningshjälp eller bara vill träffa likasinnade är välkomna!

Vi har öppet varannan måndag från kl. 19 (jäмна veckor) fram till och med 20 augusti, dvs. 28 maj, 11 juni, 25 juni, 9 juli, 23 juli, 6 augusti och 20 augusti.

Adress: Ekmansgatan 11 (f.d. Baptistkyrkans lokaler, en trappa ner).

Innehåll

- 123 Jörgen Petersson:
 Nyheter i Gotlands flora, åren 2005 och 2006
- 147 Stig Högström:
 Ny växtplats rapporterad för Timjansnyltrot *Orobanché alba* på Gotland
- 148 Mattias Iwarsson och Ingvar Nordin:
 Nytt och gammalt om asken, *Fraxinus excelsior*, på Gotland
- 154 Exkursionsrapporter 2005
- 155 Exkursionsrapporter 2006